

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, December 2020

Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri Bağlamında Nisâ Sûresi 34. Âyetin

Tahlil ve Değerlendirmesi

Analysis And Assesment Of The 34th Verse Of Surah Nisa In The Context Of The
Qur'an Interpretation With The Quran

İrfan ÇAKICI

Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üni. İlahiyat Fa., Kur'an'ı Kerim Okuma
ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı

Asst. Prof., Karamanoglu Mehmetbey Uni. Divinity Faculty, Department of Qur'an
Reading and Qur'an Science

Karaman/Turkey

irfancakici@gmail.com

ORCID ID: www.orcid.org/0000-0003-3079-465X

Atıf: Çakıcı, İrfan. " Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri Bağlamında Nisâ Sûresi 34. Âyetin
Tahlil ve Değerlendirmesi". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi* 18 (2020): 38-67

Doi: <https://doi.org/10.32950/rteuifd.791893>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 08 Eylül / September 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 25 Kasım /November 2020

Yayın Tarihi / Published: 20 Aralık /December 2020

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a
plagiarism software. <http://dergipark.org.tr/rteuifd>

Copyright © Published by Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Recep
Tayyip Erdogan University, Faculty of Divinity, Rize, 53100 Turkey. All rights reserved

Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri Bağlamında Nisâ Sûresi 34. Âyetin

Tahlil ve Değerlendirmesi

Öz: İlk nesil kendi dilleriyle gönderilen Kur'an'ı belli ölçüde anlasalar da özellikle uygulamaya dair bazı âyetleri anlamada zorluk yaşamış ve bu zorlukların aşılması için de Hz. Peygamber'in açıklamalarına ihtiyaç duymuştur. Rasûlullah da bazen anlamı kapalı olan kimi âyetleri açıklamış bazen de kimi hükümleri bizzat tatbik ederek ashabına göstermiştir. Doğrusu zamanla şartlar değişse de nübüvvet döneminde yaşanan bu durum benzer şekilde her dönemde yaşanmıştır. Bu anlamda kimi âyetlerin anlaşılması ve yorumlanması noktasında her dönemde farklı problemlerle karşı karşıya kalınmış ve bunların çözüme kavuşması için yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmuştur. Bunlardan biri de aile içinde kadının eşine karşı olumsuz tutumundan kaynaklanan bir problemin çözümünüyle ilgili *وَاصْرَبُوهُنَّ* "onları darpedin" âyetinin anlaşılması noktasında yaşanmıştır. Âyette geçen *صَرَبَ* kelimesinin hem manasının kapalı olması hem de cümle içindeki durumuna göre farklı anlamlara gelmesi söz konusu ifadenin farklı şekillerde anlaşılmasına yol açmış, özellikle de günümüzle geçmiş dönem araştırmacıları arasında ciddi bir yorum farklılığının oluşmasına sebep olmuştur. Biz de bu çalışmada bir yandan bütün bu farklı görüşleri analiz ettik bir yandan da âyeti Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri ilkesine göre tahlil ve değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Kadın, Vurmak, Mesafe Koymak

Analysis And Assesment Of The 34th Verse Of Surah Nisa In The Context Of The Qur'an Interpretation With The Quran

Abstract: The first generation understood Qur'an which was revealed in their own language. Human being need to make a certain amount of effort for understanding and practicing a revelation. As a matter of fact, while sometimes human attempt was sufficient to understand the messages, sometimes even the individual effort alone couldn't be sufficient to reach the message of the revelation. In this case, they would need the guidance of Allah almighty through His prophet. The last example of this case was experienced during the prophethood period with the revelation of the Quran. however, they needed the guidance and explanations of the Prophet when come to implementation of some messages. Thus, the prophet explained and read between lines to clarify certain verses and sometimes he personally implemented the message of verses in his life as a demonstrator. In fact, despite of changing conditions and times, this situation remain similar in subsequent periods. In this sense, different problems were encountered in each period in terms of understanding and interpreting some verses and new researches were needed to resolve them. One of a considerable example has been experienced at the point of understanding the verse *وَاصْرَبُوهُنَّ* "beat them" about the solution of a problem arising from the negative attitude of the woman towards her husband in the family. Its reason is that is that the word *صَرَبَ* mentioned in the verse has a closed and varied meanings depending of its usage in the sentence. Therefore, this cause the message of the verse has been understood differently and lead significant interpretation differences between past and today's investigators. In this study, we analysed all these different views and further tried to make an assessment as in the context of the Quran's interpretation with the Quran.

Key Words: Qur'an, Tafseer, Women, Beat, Distantiation

تحليل وتقييم الآية 34 من سورة النساء في سياق تفسير القرآن بالقرآن

ملخص : على الرغم من أن الجيل الأول فهموا أن القرآن أنزل بلغتهم الخاصة إلى حد ما ، إلا أنهم واجهوا صعوبات خاصة في فهم بعض آيات المعاملات والتغلب على هذه الصعوبات احتاجوا إلى بيانات النبي. وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يشرح أحياناً بعض الآيات التي معاندها مغلقت ، وأحياناً يبيّن بعض الأحكام لأصحابه بطبيقت خاص به. في الواقع ، إن تغيرت الظروف بمرور الوقت فإن هذا الوضع الذي حدث في فترة النبوة تحقق في كل فترة مشابهة به. وبهذا المعنى ، ظهرت مشاكل مختلفة في كل فترة من حيث فهم وتفسير بعض الآيات ، ولحلها حاجة إلى أبحاث جديدة. أحدهم متعلق بفهم آية "وَاضْرِبُوهُنَّ" في حل مشكلة ناجمة عن موقف المرأة السلبي تجاه زوجها في الأسرة. إن حقيقة أن كلمة "ضرب" المذكورة في الآية مغلقة ولها معان مختلفة وفقاً لموقفها في الجملة أدت في فهم العبارة إلى أشكال مختلفة ، وتسببت بشكل خاص في اختلاف كبير في التفسير بين باحثي اليوم والماضي. في هذه الدراسة ، قمنا بتحليل كل هذه الآراء المختلفة ومن ناحية أخرى حاولنا تحليل الآية وتقييمها وفقاً لمبادئ تفسير القرآن.

الكلمات المفتاحية : القرآن ، التفسير ، المرأة ، الضرب ، المسافة

GİRİŞ

Arap yarımadasının en önemli merkezi olan Mekke vahiyle tanışmadan önce dînî, ahlâkî, sosyal ve siyasi açılardan kendine has bir yapıya sahipti. İnsanların inanç ve ibadet anlayışlarında Yahudiliğin, Hristiyanlığın, putperestliğin ve buna benzer pek çok unsurun etkisi vardı. Toplum hür-köle, zengin-fakir, kadın-erkek ilişkisi bakımından katı hiyerarşik yapıya sahipti. Bu yapı içinde özellikle kadın erkek ilişkilerinde erkek her yönüyle imtiyazlı bir konuma sahipken, kadın toplumun ezilen, horlanan en değersiz varlığı konumundaydı.¹ Genel itibarıyla manzara böyleyken vahyin inzal süreci başlamış ve pek çok hikmete binaen² yirmi üç yıl devam etmiştir. Kur'an bu süre içinde toplumda hâkim olan pek çok alışkanlığı, örf ve âdeti vahyin ruhuna uygun olarak belli bir plan dâhilinde dönüşüme tabi tutarken özellikle kavmiyet ve asabiyete dayalı hâkim otoriter yapı³ bu değişime ciddi şekilde ayak diremiştir. Bu süreçte toplumun genelinin kabullenmekte direnç gösterdiği alışkanlıklardan biri de kadın algısı konusu olmuştur. Zira Kur'an kadınları tıpkı erkekler gibi toplumun en seçkinlerinden biri olarak kabul ederken cahiliye anlayışı kadını âdeta alınıp satılan, kullanılıp atılan bir eşya olarak görmüştür. Genel itibarıyla böyle bir kabulün hâkim olduğu toplumda Kur'an, hak ve sorumluluk dengesine dayalı yeni bir anlayışı uygulamaya koymuştur.

İslam'a göre aile, toplumun en gözde kurumudur. Toplumun huzur ve mutluluğu bu kurumun huzur ve mutluluğuna bağlıdır. Bunun sağlanabilmesi ise eşler arasında kurulacak sağlıklı ilişkiyle mümkündür. Bu anlamda bireylerin, toplumların ve hatta dünyanın mutluluğu için aile, her şeyin başladığı ve bittiği

¹ Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebi Hatim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azim*, thk. Esat Muhammed et-Tayyib (Suud: Mektebetü Nezzar, 1419/1998), 3/902-903; Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethü'l-Kâdir* (Beirut: Dârü İbn Kesir, 1414/1994), 1/507.

² Muhammed Ebû Şehbe, *el-Medhal li-dirâseti'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Riyad: Darü's-sevâ, 1407/1987), 69-83; Mennâ Halil el-Kattân, *el-Mebâhis fi ulûmî'l-Kur'ân* (Beirut: Müessesetü'r-risâle, 1994), 106-110; Nûreddin İtr, *Ulûmu'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Dimeşk: Matbaatü't-tıbak, 1993), 29.

³ Duran Ali Yıldırım, "Cahiliyeden İslam'a Kur'an'ın Gerçekleştirdiği Karakter Değişimi", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48 (Aralık 2019): 444.

yerdir. Zira bireylerin ve bireylerden oluşan toplumların yapısı büyük ölçüde aile kurumu içinde şekillenir. Bundan dolayı da İslam hiçbir konu üzerinde durmadığı kadar aile ve bu yapının iki temel unsuru olan eşler üzerinde durmuştur.⁴ Kur'an'ın eşlere yaklaşımı tamamen fitrat eksenslidir. Şöyle ki Kur'an erkek ve kadına yaradılış özelliklerine, bireysel farklılıklarına göre bir takım görev ve sorumluluk yükler ve buna paralel olarak da bazı haklar verir. Bu denklem içinde hiç kimse, cahiliye döneminde ya da başka dönemlerde olduğu gibi peşinen ayrıcalıklı bir konuma sahip değildir. Taraflar birbirlerine karşı verilen görevleri yerine getirir, birbirlerinin gönüllerini hoş tutarsa aile eşler için âdeti cennet olur.⁵ Aksi takdirde eşler çekilmez, aile ortamı yaşanılmaz hale gelir. Eşler arasındaki ilişkinin bir yandan bu denli büyük beklenti ve umutlara kaynaklık etmesi diğer taraftan bir o kadar da potansiyel risk taşıması sebebiyle İslam taraflara uygulanabilir pek çok emir ve tavsiyede bulunur.⁶ Zira farklı tabiatlara sahip bireylerden oluşan bir ortamda her türlü problemin yaşanması mümkündür. Bu bazen kolaylıkla üstesinden gelinebilir küçük çaplı bir problem olurken, bazen de ailenin temellerini sarsabilecek büyük çaplı bir problem olabilir. Bazen erkekten bazen kadından, bazen de eşlerin yakınlarından ve çevreden kaynaklanabilir. Sonuç itibarıyla ne olursa olsun bu tür problemlerin büyütülmemesi ve iki tarafın razı olacağı şekilde çözüme kavuşturulması eşler arasındaki ilişkinin selameti açısından son derece önemlidir. Bu gibi problemlerin çözümünde eşlerin neye göre ve nasıl hareket etmeleri gerektiği ise Kur'an'ın öncelikli konuları arasında yer alır. Zira Kur'an her konuda olduğu gibi karı koca ilişkisinde de ihtimal dâhilinde olabilecek her türlü ilişki biçimine ve bunların çözümüne yer verir. Sorunların çözümünde problem odaklı bir hareket tarzı takip eder. Eşlerin onuruna, şahsiyetine değer verir. Buna göre ortaya çıkan problemin kaynağı erkeğe dayanıyorsa kadına, kadına dayanıyorsa da erkeğe birtakım görev ve sorumluluklar yükler. Bu da yeterli olmadığında aile yakınlarını devreye sokar.

Bilindiği üzere Kur'an eşler arasında yaşanabilecek pek çok probleme ve bunların çözümüne yer vermektedir. Bunlar arasında en dikkat çekici olanlarından biri de Nisâ Sûresinin otuz dördüncü âyetinde yer almaktadır. Âyette kocasına karşı nâşize⁷ olan bir kadın profilinden bahsedilmektedir. Böyle bir durumla karşı karşıya kalındığında meselenin çözüme kavuşturulması için ilgili âyet erkeğe üç aşamadan oluşan bir çözüm planı önermektedir.⁸ Bunlar önce erkeğin eşine öğüt vermesi, ardından eşini yatağında yalnız bırakması ve nihâyet onu darp etmesi şeklinde

⁴ el-Bakara 2/187; en-Nisâ 4/19, 129; Tâhâ 20/132; er-Rûm 30/21; et-Tahrîm 66/6; Buhârî, "Cuma", 10.

⁵ Tirmizî, "Rada", 10.

⁶ en-Nisâ 4/19; Buhârî, "Nikah", 43, 80, Müslim, "Fezâil", 68, "Rada", 60; Tirmizî, "Rada", 1; İbn Mâce, "Nikah", 3, 50, "Edep", 3; Ebû Dâvud, "Zekat", 45.

⁷ Nâşize, nüşûz eylemi içinde olan anlamında neşeze sülâsî fiilin ismi failidir. Geniş bilgi için bk. Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, "nşz", *Kitâbu'l-ayn*, thk. Mehdi el-Mahzûmî (B.y.: Dârü ve mektebetü'l-hilal, ts.), 6/232.

⁸ Muhammed b. Abdullah Ebu Bekir İbnü'l-Arabî el-Mâliki, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1424/2003), 1/536; Hayerettin Karaman vd., *Kur'an Yolu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 2/60.

sıralanmaktadır. Doğrusu ilk iki emir son derece anlaşılır iken üçüncü emir, âyette yer alan ضَرْب fiilinin çok anlamlı ve mücmel bir kelime olmasından dolayı net değildir. Bundan dolayı da müfessirler söz konusu kavramla ilgili farklı yaklaşımlara sahip olmuşlardır. Şöyle ki bu ifadeyi kimileri erkeğin şiddetli ve yaralayıcı olmamak kaydıyla eşini dövmesi,⁹ kimileri bu eylemin kadının onurunu, haysiyetini kırarak şekilde olmaması,¹⁰ kimileri misvak ya da terlik¹¹ gibi birtakım nesnelere olması,¹² kimileri eşlerin birbirinden uzaklaşması¹³ şeklinde yorumlamışlardır. Bunun yanında kimileri ise erkeğin eşini dövmesini örfe¹⁴ ve kültürel bağlama göre değişebileceğini belirtmiştir.¹⁵ Biz de gerek ortaya konan bu gibi görüşler ve gerekse kimi âyetlerden hareketle¹⁶ ضَرْب kelimesine; “iki şeyin (karı-kocanın) birbirinden ayrılması”, “araya mesafe konması” şeklinde bir mana vermeyi tercih ettik ve ilerleyen bölümlerde de bunun gerekçelerini ortaya koymaya çalıştık.

Bu kadar farklı yaklaşımın ortaya çıkmasında geçmişte ve günümüzde telif edilen tefsirler, müstakil çalışmalar, makaleler ve benzeri çalışmalar etkili olmuştur. Bütün bu çalışmalar, ortaya konan farklı görüşler, konunun güncelliği gibi hususlar bizim de ilgimizi çekmiş ve bizi böyle bir çalışma yapmaya sevk etmiştir. Bu çalışmada içerik olarak pek çok klasik ve güncel çalışmadan istifade edilmiş, usul ve yöntem açısından özellikle Kur'an'ın Kur'an'la tefsir tarzına bağlı kalınarak hareket edilmiştir. Buna göre ilgili âyet önce müstakil olarak, sonra siyâk ve sibâkı bağlamında ve sonra da diğer âyetler bağlamında tefsir edilmiştir. Bu arada yeri geldikçe kimi hadislerden ve Arap dilinin birtakım inceliklerinden de istifade edilmiştir. Ayrıca “ضرب” kelimesinin Kur'an, sünnet ve Arap dilindeki kullanımı tahlil edilmiş ve buradan hareketle kelimenin anlamı ve kullanım özelliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

⁹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Câmiu'l-Beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (B.y.: Müessesetür'r-risâle, 1420/1999), 8/313; Muhâmmad b. Yusuf Ebû Hayyân el-Endelûsî, *el-Bahru'l-Muhît*, thk. Sıdkı Muhammed Cemil (Beyrut: Darü'l-fikr, 1420/1999), 3/628; Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Ahmed ez-Zemahşerî Carullah, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-akâvil fi vücûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1407), 1/507.

¹⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/314; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmet Berdûnî (Kahire: Darü'l-kütübî'l-misriyye, 1384/1964), 5/173.

¹¹ Muhammed b. Muhammed Ebû Mansur el-Mâturîdî, *Tefsîru'l-Mâturîdî*, thk. Mecdi Baslum (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1426/2005), 3/164.

¹² Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/315; Ebû'l-Fađl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *ed-Dürü'l- mensûr fi tefsîri'l-me'sûr* (Beyrut: Dârü'l-fikr, ts.), 2/523.

¹³ Bayraktar Bayraklı, *Yeni bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri* (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007), 5/135-136; Osman Kaya, “Nisâ Süresi 34. Âyet Bağlamında Kur'an ve Sünnete Göre Kadın Erkek Eşitliği ve Kadınların Dövülmesi Meselesi” *Route Educational and Social Science Journal*, 4/6 (Ekim 2017): 331; Zeynel Abidin Aydın, “Nisâ Süresinin 34. Âyeti Bağlamında Evlilik Hayatında Kadının Geçimsizliği Durumunda Uygulanacak Çözümlerden “Darb” a Dair”, *Karşılaştırmalı Dini Araştırmalar* 12/27 (Ankara 2017), 98.

¹⁴ Muhammed Tahir Muhammed b. Muhammed b. Aşur et-Tunûsî, *et-Tahrîr ve't-Tevvîr* (Tunus: Daru Tunusiyye, 1984), 5/42.

¹⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/62.

¹⁶ el-Hadîd 57/13; el-Bakara 2/60; eş-Şuarâ 26/63.

1. Nisâ Sûresi 34. Âyetinin Siyak Sibak Bağlamında Tefsiri

Bilindiği üzere “tefsir usulü” ve klasik tefsir kaynaklarında Kur’an’ın tefsiriyle ilgili bazıları içeriğe, bazıları da yönteme dair olmak üzere pek çok usul ve kaideye yer verilir. Bu kaidelerden biri de öncelikle âyetin kendi bütünlüğü içinde müstakil olarak ele alınması ve tefsir edilmesidir. Buna göre herhangi bir âyet manası açık muhkem bir âyetse, verilen mana ile yetinilir, başka bir arayış içine girilmez. Ancak âyetin anlaşılmasında kapalılık söz konusu ise bu takdirde âyetin siyâk ve sibâkına bakılır ve bu yolla kapalılık giderilmeye çalışılır.¹⁷ Buna rağmen kapalılık devam ederse bu durumda Kur’an’ın tamamı göz önünde bulundurulur ve mümkünse ilgili âyet başka âyetlerden istifade edilerek tefsir edilir. Doğrusu bu uygulama Kur’an’ın Kur’an’la tefsiri olarak bilinir ve bu usul, tefsirde en muteber ve en önemli yöntem olarak kabul edilir.¹⁸ Kur’an sınırları içinde kalınarak istenen sonuca ulaşılamazsa bu durumda sünnete başvurulur. Âyetin tefsiri sünnetle de mümkün olmazsa bu durumda Rasûlullah’ın tedrisinden geçmiş olan sahâbe kavillerine başvurulur. Burada da bulunamazsa tâbiûn âlimlerinin görüşlerine, ehli kitaba ait kaynaklara, Arap şiirine, akla ve bunun gibi tefsire kaynaklık edebilecek başka kaynaklara müracaat edilir. Biz de bu kaideye göre öncelikle çalışmamızın odağında olan âyeti kendi bütünlüğü içinde tefsir etmeye çalışacağız, sonra da ihtiyaç duyuldukça diğer yöntemlere başvuracağız, elde edeceğimiz bilgilere göre kadının darp edilmesi ile ilgili bazı değerlendirmelerde bulunacağız.

Araştırmanın konusunu teşkil eden Nisâ Sûresinin otuz dördüncü âyetinde Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmaması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi koruyucudurlar. Nüşûzünden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (eğer bunlarla sonuç alamazsanız) onları darp edin. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.”¹⁹

Görüldüğü üzere âyette eşler arasında kadından kaynaklanan bir probleme ve bu problemin çözümüne yönelik bazı önerilere yer verilmektedir.²⁰ Aile hayatına

¹⁷ İhsan el-Emin, *Menhec en-nektufi’t-tefsir* (Beyrut: Darü’l-hadiye, 1468/2007), 340.

¹⁸ Muhammed es-Seyyid Hüseyin ez-Zehebi, *et-Tefsir ve’l-müfessirun* (Kahire: Mektebe, ts.), 1/31; Halit Abdurrahman el-Akk, *Usulu’t-Tefsir ve Kavaiduhü*, (Dımeşk: Darü’n-nefais, 1406/1986), 79.

¹⁹ en-Nisâ 4/34.

²⁰ Evlilikte problemler bazen kadından bazen de erkekten kaynaklanabilir. Burada kadından kaynaklanan bir problemden bahsedildiğinden problemin halli için erkeğe görev verilmiş, erkekten kaynaklanan bir problem olduğunda ise bu sefer görev kadına verilmiştir. en-Nisâ 4/128; Rıza Savaş, *İslâm’ın Işığında Kadın* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008): 108; Raziye Bozova, *Naslar Çerçevesinde Kadının Döme*

dair önemli bir hükmü içeren bu ve buna benzer âyetleri doğru bir şekilde anlayabilmek için öncelikle âyette geçen ve kritik öneme sahip olan kavramların doğru anlaşılması gerekir. Bunun için ilgili kavramların hem sözlük anlamları hem de Kur'an, sünnet ve Arap dilindeki kullanımları dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede biz de âyette geçen ve doğrudan âyetin anlaşılmasına etki eden kavramlar üzerinde duracağız ki şüphesiz bunlar içinde en önemli olanı “ضرب” kelimesidir. Bundan dolayı da bu kelime araştırmanın başından sonuna kadar geniş çerçevede tahlile tabi tutulacak. Bunun yanında âyette bahsedilen problemin boyutlarının daha net bir şekilde anlaşılması için yine kilit bir öneme sahip olan نُشُوز kelimesi üzerinde de durulacak.

Sözlükte nüşûz kelimesi isyan etmek, yükselmek, yükselti, yükseklik gibi anlamlara gelir.²¹ Müfessirler bu kelimeye kadının kocasına karşı üstünlük taslaması,²² başkaldırması,²³ isyan etmesi, eşinin haklarını hafife alması, ona itaat etmemesi,²⁴ ondan hoşlanmaması,²⁵ ondan yüz çevirmesi, ona bütçetmesi²⁶ gibi anlamlar yüklemiştir. Bunun yanında nüşûz kelimesi Kur'an'da üçü fiil, ikisi de isim olmak üzere dört farklı âyette beş yerde geçmektedir. Nüşûz kavramı söz konusu âyetlerde ayağa kalkmak²⁷ birbirinin üzerine bina etmek, kaldırmak,²⁸ geçimsiz olmak,²⁹ serkeşlik etmek³⁰ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu bilgilere istinaden âyette geçen nüşûz kavramı, normal şartlar altında bir erkeğin asla tahammül edemeyeceği şekilde kadının eşine karşı olumsuz tutumunu ifade etmektedir. Bunun bilinen ve bilinmeyen pek çok sebebi olabilir. Bu anlamda kadının kocasını küçük görmesinden dolayı ona itaate yanaşmaması, kendisini kocasından üstün görmesi, eşinden ayrılmak istemesi³¹ ya da daha önce olmayan ancak zamanla ortaya çıkan başka sebeplerden söz edilebilir. Sebep ne olursa olsun âyette açıkça kadından kaynaklanan bir geçimsizlikten bahsedilmektedir. Böyle bir durumda Cenâb-ı Hak, bu meseleyi halletme ve aileyi bir arada tutma görevini öncelikle kocaya vermiştir. Burada kocaya, aşamalı olarak birbiriyle ilişkisi bulunan üç farklı

Meselesi ve Kadının Dövülmesi (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 93-94.

²¹ Halil b. Ahmed, “nşz”, 6/232; Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Darü Sâdır, 1414/1994), “nşz”, 5/417.

²² Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/299.

²³ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garibi'l-Kur'an*, thk. Saffan Adnan ed-Dâvûdî (Beyrut: Dârü'l-kalem, 1412/1991), “nşz”, 806.

²⁴ Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed, b. Mahmud en-Neseî, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, thk. Yusuf Ali (Beyrut: Dârü'l-kütübî't-tayyib, 1419/1998), 1/355; Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, 5/170-171.

²⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 1992), 2/558.

²⁶ Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Hâzin el-Bağdâdî, *Lübâbü't-te'vîl fi me'âni't-tenzîl* (Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1995), 1/434; Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm* (Beyrut: Dârü'l- kütübî'lilmîyye, 1421/2000), 2/294.

²⁷ el-Mücâdele 58/11.

²⁸ el-Bakara 2/259.

²⁹ en-Nisâ 4/128.

³⁰ en-Nisâ 4/34.

³¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/300.

çözüm yolu önerilmektedir. Kimileri kocanın bu önerilerden herhangi biriyle başlayabileceğini ifade etse de³² çoğu âlime göre burada âyetin tertibi dikkate alınarak bir yol takip edilmelidir³³ ki bize göre de isabetli olan görüş budur. Zira bu aşamalardan her biri tahammül edilebilirliği itibarıyla bir öncekine göre daha ağırdır.³⁴ Buna göre erkek önce nâşize olan eşine öğüt verir. Bu elbette içi boş, kuru bir öğüt değildir ki böyle olması durumunda bunun hiçbir faydası olmaz. Dolayısıyla eşler arasında öğüdün işe yarayabilmesi için bu süreçte kocanın tatlı dil, güzel söz, hoş bir eda ile eşine yaklaşması gerekir.³⁵ Bu anlamda erkeğin hanımına öğüt vermesi onunla dertleşmesi, ona karşı yapıcı olması, gönül alıcı bir dil kullanması ve bu tutumunu sonuna kadar sabırla devam ettirmesi gerekir.³⁶ Haddizatında evliliklerde gerek nüşûzden gerekse başka sebeplerden kaynaklanan problemlerde sıklıkla başvurulmuş ve en fazla sonuç alınan çözüm yöntemi de budur. Zira öğüt faslı daha sonraki uygulamalara göre işin en rahat ve en katlanılabilir aşamasıdır. Burada henüz ilişkiler yıpranmamış, gönüller kırılmamış, birlikteliğin nezaketi kaybolmamıştır. Fakat buna rağmen kadın söylenenleri dikkate almaz aynı tutum ve davranışına devam ederse bu durumda erkek eşini yatağında yalnız bırakır, eşine mesafeli davranır ve böylelikle eşinin davranışlarını değiştirmeye dönük bir tutum içine girer. Zira bir kadının yatakta yalnız bırakılması ona has birtakım duyguları üzerinde etkisi olabilecek en önemli tepkilerden biridir. Erkek eşyle kurduğu iletişim diline göre bu uygulamada da eşine karşı belli inceliklere dikkat etmeli, gün içinde eşine karşı sevgi ve saygıya özen göstermeli, birtakım hediyelerle eşinin gönlünü hoş tutmaya çalışmalıdır.³⁷ Doğrusu bu iki uygulama nüşûz temelli problemlerin yaşandığı pek çok evlilikte aktif şekilde uygulanmakta ve büyük ölçüde işe yaramaktadır. Bu iki yöntemin denendiği fakat sonuç alınmadığı durumlarda ise Kur'an üçüncü yol olarak kadının darp edilmesini önermektedir. Esasında buraya kadar her şey büyük ölçüde anlaşılır olsa da üçüncü aşamada uygulanması tavsiye edilen darb'ın tam olarak ne anlama geldiği ve bununla ne kastedildiği ihtilaflıdır. Dolayısıyla âyetin net bir şekilde anlaşılmasında *ضَرْبَ* kelimesi oldukça kritik bir öneme sahiptir. Bundan dolayı kelimenin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesine ihtiyaç vardır.

³² Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, 3/627; Nizâmüddîn Hasen b. Muhammed b. Hüseyin el-A' rec en-Nisâbüri, *Ğarâibü'l-Kur'ân ve Rağâibü'l-Furkân*, thk. Zekeriya Amîrat (Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1416/1995), 2/410.

³³ Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib İbn Atiyye el-Endelüsî, *el-Muharraru'l-veciz fi tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*, thk. Abdü's-Selâm Abdü's-Şâfi (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1422/2001), 2/48; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, 3/627; Ebû Muhammed el-Hüseyin, b. Mesud el-Begavî eş-Şâfi, *Meâlimü't-tenzil fi tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Abdürrezzak el-Mehdî (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâs, 1420/1999), 2/208.

³⁴ Şihâbüddîn Muhammed b. Abbas el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Ali Abdülbari (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1415/1995), 3/25.

³⁵ en-Nahl 16/125; Tâhâ 20/44.

³⁶ Fahri Demir, "İslam ve Kadın", *Diyanet İlmî Dergi* 30/3 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1994), 11.

³⁷ Süleyman Ateş, "İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar", *İslami Araştırmalar Dergisi* 5/4 (Ekim 1991), 323.

ضَرَبَ kelimesi misal vermek, seyahat etmek, bir şeye el, avuç, asa, kılıç, çekiç ve benzeri bir şeyle vurmak, rüzgarın ya da soğğun bitkiyi vurması,³⁸ bir şeyi bir şey üzerine düşürmek,³⁹ yüz çevirmek, engel olmak, mahrum etmek, tutmak, terk etmek, ayırmak, ayırmak, kovmak, bırakmak, terk etmek, vazgeçmek gibi anlamlara gelmektedir.⁴⁰ Âyetlere bakıldığında ise bu kelime, mücerret olarak gelmesi ya da herhangi bir nesne ile birlikte gelmesine göre farklı anlamlar kazanmaktadır.⁴¹ Bunun yanında ضَرَبَ kelimesi cümle içindeki durumuna göre bazen hakîkî bazen de mecâzî manada kullanılmaktadır.⁴² Kelimenin geçtiği âyetler incelendiğinde bu manaların bir kısmının çalışmamızın odağında bulunan âyetin bağlamıyla doğrudan ilişkisinin olmadığı görülmektedir. Ancak bazı âyetlere bakıldığında bunların ilgili âyetle hem içerik hem de üslup yönüyle benzer taraflarının olduğu gözlenmiş ve bundan dolayı da bu gibi âyetlerden istifade yoluna gidilmiştir. Bu anlamda ضَرَبَ kelimesi âyetlerde kulaklara perde vurmak (araya engel koymak),⁴³ araya sur çekmek (iki şeyi birbirinden uzaklaştırmak),⁴⁴ sert bir şekilde ayakları yere vurmak⁴⁵ asa ile⁴⁶ elle vurmak⁴⁷ gibi anlamlara gelmektedir. Tefsir ve meallere bakıldığında ise ağırlıklı olarak bu kelimeye dövmek, ayrılmak, uzaklaştırmak ve göndermek anlamlarının verildiği görülmüştür.⁴⁸ Doğrusu bu kadar anlam çeşitliliği içinde ضَرَبَ kelimesine bunlardan hangisinin verilmesi gerektiği meselesi işin en zor kısmını oluşturmaktadır. Zira âyetin manası ve ortaya çıkacak olan hüküm de buna göre olacaktır. İşin bu denli hassasiyet gerektirmesi hasebiyle biz de çalışmamızda doğrudan bu anlamlardan birini tercih etmek yerine ağırlıklı olarak kelimeye verilen “dövmek” ve “uzaklaşmak/ uzaklaştırmak/ araya mesafe koymak” şeklindeki iki manayı dikkate alacağız ve buna göre de âyeti ayrı ayrı inceleyeceğiz. Sonra da deliller ekseninde bu manalardan hangisi bize daha yakın gelirse onu tercih edecek ve âyeti buna göre yorumlayacağız.

1.1. Vurma Manasına Göre Âyetin Tefsiri

ضَرَبَ kelimesine dövmek anlamı verildiğinde âyetin manası şöyle olur: *“Kadınlara/eşlerinize öğüt verin, (bu fayda vermezse) onları yataklarda yalnız bırakın ve (bu da fayda vermezse) onları dövün.”*⁴⁹

³⁸ Halil b. Ahmed, “zrb”, 7/30-32.

³⁹ Râgıb el-İsfahânî, “zrb”, 505.

⁴⁰ İbn Manzûr, “zrb”, 1/543-551.

⁴¹ Bu genel kaideye dair pek çok örnekten söz edilebilir. Mesela, فَكُنَّا اضْرَبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ (el-Bakara 2/60) âyetinde geçen ضَرَبَ kelimesiyle hakiki manada vurmak kastedilirken, إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ (Âl-i İmrân 3/156) âyetinde ise seyahat etmek anlamı kastedilmiştir.

⁴² el-Kehf 18/11; Sâd 38/44.

⁴³ el-Kehf 18/11.

⁴⁴ el-Hadîd 57/13.

⁴⁵ en-Nûr 24/31.

⁴⁶ el-Bakara 2/60.

⁴⁷ es-Sâffât 37/93.

⁴⁸ Kaya, “Nisâ Sûresi 34. Âyet Bağlamında Kur’an ve Sünnete Göre Kadın Erkek Eşitliği ve Kadınların Dövülmesi Meselesi”, 326-327.

⁴⁹ en-Nisâ 4/34.

Normalde kelimenin sözlük manası âyeti bu şekilde anlamaya müsaittir. Bununla birlikte âyeti tefsir ederken kelimenin salt sözlük manalarından birini tercih etmek bazen isabetli bazen de yanıltıcı olabilir. Bunu test etmek için meseleye tefsir mantığı açısından bakmak gerekir. Buna göre tefsir ederken âyetin bağlamı, siyâk ve sibâkı, Kur'an bütünlüğü içindeki yeri, sünnet ve Arap dilindeki kullanımı gibi daha pek çok unsur dikkate alınmalıdır. Şöyle ki şâyet ضَرْب ile dövmek kastedilmişse bunun tüm yönleriyle delillendirilmesi ve mahiyetinin açıklanması gerekir. Zira burada dövmek mutlak anlamda kullanılmış ve Kur'an'da bunu takyide yönelik herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu belirsizlik sebebiyle dövmek elle, ayakla olabileceği gibi herhangi bir cisimle de olabilir. Hafif olabileceği gibi şiddetli de olabilir. Ele, ayağa vurulabileceği gibi göğüs, sırt ya da karın bölgesine de vurulabilir. Dolayısıyla bu ve buna benzer her türlü vurma şekli ve çeşidi dövme fiilinin uygulama alanına girer. Âyetin bağlamından hareketle buradaki dövme eylemine, belli bir sınırlama getirme ya da bunu belli bir şekle uyarılma durumu mümkün değildir. Öte yandan dövmenin insandan insana, toplumdans topluma algılanma biçimi de birbirinden farklıdır. Şöyle ki dövme bir kültürde ürkütücü bir fiil, kadına karşı barbarca bir şiddet olarak algılanabilirken, kimi toplumlarda bu uygulama bir çeşit ıslah şekli olarak da algılanabilir. Yine bir yerde küçük bir fiske ya da benzeri bir şey dövme kabul edilmezken başka bir toplumda en küçük bir dokunuş dövme olarak algılanabilir. Dolayısıyla ضَرْب kelimesine dövme manası verildiğinde vurmanın şeklinden, algılanma biçimine kadar her ihtimal dikkate alınmalı ve buna göre bir hükme varılmalıdır.

Öte yandan tefsir kaynaklarında ve diğer çalışmalarda âyetin yorumlanmasıyla ilgili pek çok farklı yaklaşımdan bahsedilebilir. Bu anlamda bazı âlimler Hz. Peygamber'in yüze vurmaya yasaklaması⁵⁰ sebebiyle vurmanın yüz dışında diğer azalara olması,⁵¹ bazıları dürülü ya da sarmal mendil gibi yumuşak bir nesneyle olması⁵² bazıları misvak gibi küçük bir cisimle olması ve yaralayıcı olmaması,⁵³ bazıları da vurmanın küçük düşürücü olmaması⁵⁴ gerektiğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere bu görüşlerin her birinde vurma eyleminin hafif olmasına vurgu yapılmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus da vurma eylemi ile âyetin tasvir ettiği ortamın uyumlu olması meselesidir. Zira âyetin bağlamı düşünüldüğünde yaşanan sıkıntılardan dolayı belli ki eşlerin psikolojik durumu iyi değildir ve buna dayalı olarak ev içinde gergin bir atmosfer vardır. Bu gerginlik

⁵⁰ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Kahire: Dârü'l-hadis, 1416/1995), 33/217; Ebû Dâvûd, "Nikah", 41.

⁵¹ Begâvî, *Meâlimü't-tenzîl*, 1/613.

⁵² Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beirut: Dârü ihyâi't-türâs, 1420/1999), 10/72; Hâzin, *Lübâbü't-te'vil*, 1/371.

⁵³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/314-315; Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, 5/173.

⁵⁴ Ebu'l-Hasen Mukâtil b. Süleyman el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Abdullah Mahmud Şehhat (Beirut: Dârü ihyâi't-türâs, 1423/2003); 1/371; Begâvî, *Meâlimü't-tenzîl*, 1/613.

elbette başta erkek olmak üzere eşlerin söz ve davranışlarına etki eder. Özellikle erkeğin böyle bir ortamda birtakım kitâbî kurallara bağlı kalarak ölçülü hareket etmesi oldukça zordur. Erkek orantısız güç kullandığında ise ta'zir cezası gibi başka bir yaptırımla karşı karşıya kalır⁵⁵ ki bu durumda ilişkinin boyutu çok daha dramatik bir hal alır. Dolayısıyla erkeğin o kızgınlık haliyle eşine mesela küçük bir misvakla ya da bunun muadili dış fırçasıyla⁵⁶ hafifçe vurması ve bununla bir sonuç alması mümkün değildir. Ne nüşûz eylemine maruz kalan öfkeli bir erkek böyle bir anda öfkesini kontrol edip ölçülü hareket edebilir ne de eşine isyan eden bir kadın küçük bir misvak darbesiyle yaptığından vazgeçip eşine itaat eder. Kaldı ki günümüzde aile içi ilişkilerde nüşûz vâri birtakım sıkıntılar olduğunda çoğu erkek hiçbir şekilde teenni ile hareket edememekte ve çoğu zaman da kadına karşı aşırı şiddet uygulamaktadır. Doğrusu böyle durumlarda dinî kaygısı olmayan kimi erkeklerin eşlerini dövmesi ya da dövmemesi kendi insafına ve toplum vicdanına kalmış bir durumdur. Bu ayrıca tartışılabilir. Ancak bir kimsenin eşini dövmesini dinî bir referansa bağlayarak buna meşruiyet kazandırması çok daha tartışmaya açık bir konudur. Bu itibarla böyle bir uygulamanın ne kadar sağlıklı sonuç vereceği ve insanlığın gönlünde ne kadar karşılık bulacağı iyice düşünülmeli ve buna göre bir yargıya varılmalıdır.

Diğer taraftan kadının eşi tarafından dövülmesinin kanıksandığı, bunun normal karşılandığı bazı toplumlardan da söz edilebilir. Bu yapıdaki toplumlarda erkek nüşûz ya da başka bir sebepten dolayı eşini dövebilir ve bununla da yaşadığı problemi çözebilir. Bu tür toplumlarda başta dövülen kadın olmak üzere toplumda hiç kimse erkeği kınamayabilir.⁵⁷ Ancak kabul etmek gerekir ki bu durum belli dönemlerde, belli çevrelerde ve kimi eşler arasında görülebilecek örneklerdir. Hâlbuki Kur'an bütün zamanlara ve bütün insanlara hitap etmektedir. Dolayısıyla Kur'an'da yer alan hükümlerin uygulama alanı evrensel nitelikte olmalı ve bütün Müslümanların vicdanında karşılık bulmalıdır.

Bir başka husus da âyete; "(yapılanlar fayda vermediğinde) onları dövün" manası verilmesi durumunda âyette geçen "dövme" ile "itaat" arasındaki ilişkinin birbiriyle uyumlu olması gereğidir. Şöyle ki acaba erkek, nâşize olan eşini dövdüğünde, dayak yiyen kadın kocasına itaat eder mi? Problem yaşanan bir ilişkide bu uygulama ne kadar işe yarar? Bunu anlamak için itaat kavramını biraz daha yakından tanımak gerekir. İşin terminolojik tahlili bir yana itaat kelimesi Kur'an'da

⁵⁵ Saffet Köse, "Kavvam-İtaat İlişkisi Bağlamında Karı-Koca Münasebetlerine Bakış", *BÜİF Dergisi* 2/2 (2015), 117.

⁵⁶ Şükrü Özbuğday, "Kadın Erkek Eşitliği Üzerine Birkaç Söz", *Diyanet İlmi Dergisi* 2/35 (Nisan Mayıs-Haziran, 1999), 38.

⁵⁷ İbn Âşûr âyete verilecek olan mananın toplumdan topluma değişeceğini belirtmiştir. Buna göre kadınların dövülmesinin normal karşılandığı bir toplumda erkeğin hanımını dövmesine izin verilir ancak bunun anormal karşılandığı toplumlarda ise erkeğe böyle bir izin verilemez. Geniş bilgi için bk. İbn Âşûr, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 5/41-43.

اِكْرَاهَا “zorlama” kelimesinin zıddı olarak gönülden gelen kabulü ifade eder.⁵⁸ Bir kimsenin gönülden gelerek değil de baskı sebebiyle karşındakine boyun eğmesi ise itaat değil teslimiyettir.⁵⁹ Bu bağlamda kadının kocasına saygı göstermesi ya da bir bakıma boyun eğmesini itaat olarak değerlendirebilmek için bunun gönülden gelmesi gerekir. Dövme ise oluşturacağı duygu ile kadını bu şekilde tepki vermeye sevk edecek bir uygulama değildir. Her şeye rağmen dövmeyle kadının itaat altına alınabileceği zannı varsa bunun da çok kısa süreli olacağı muhakkaktır. Zira gördüğü muamele karşısında mecburen itaat eden kadın bu işi gönülden yapmadığı için, erkeğin uyguladığı baskının tesiri geçince her şey eski haline döner ve hatta problemler katlanarak daha da artar. Dolayısıyla burada kadından itaat bekleniyorsa onun gönlüne, psikolojisine, aklına hitap edecek yöntemler kullanmak gerekir. Bu anlamda kadına öğüt verme ve onu yatakta yalnız bırakma şeklindeki ilk iki uygulamayı takip edecek olan üçüncü uygulama hem âyetin insicamına hem de insan fıtratına uygun olmalıdır. Zira âyetlerde konuların anlatımında birbiriyle uyumlu ve kademeli bir yol takip edilir. Buna göre öğütle başlayan süreçte öğüdün fonksiyonu son bulduğunda evde sessizlik hâkim olur. Bu durum beden en aynı ortamda bulunan eşleri ruhen yalnızlaştırır. Sonuç alınmadığında ise yataklar ayrılır böylelikle yalnızlık bir kademe daha arttırılır. Doğrusu bir sonraki aşamada da bu akışa uygun bir uygulama devreye sokulmalıdır ki taraflar mevcut durumu, gidişatı ve evliliklerini iyice düşünebilsinler. Bunun olabilmesi için de yalnızlığı ve araya konacak mesafeyi, kişilerin psikolojileri üzerinde daha etkili hale getirecek bir seviyeye taşımak gerekir. Doğrusu buna en uygun olanı eşlerin birbirlerinden biraz daha uzaklaşmaları ve araya daha fazlasıyla mesafe koymalarıdır. Bu süreçte dayağa başvurulması ise bir anda dengeleri alt üst eder, aşamalı olarak yapılan uyarıları işlevsiz hale getirir. Dövme eyleminin devreye sokulmasıyla birlikte artık eşler arasındaki ilişkinin eski haline dönme ihtimali zayıflar ve belki de ortadan kalkar.

Genel durum böyle olsa da yukarıda değinildiği gibi özellikle kadına dayanın geleneğe ve örfe dayandırıldığı ve toplumsal olarak da normal karşılandığı bazı toplumlarda⁶⁰ bu uygulama belki işe yarayabilir ya da öyle olduğu düşünülebilir. Bu anlamda tıpkı nübüvvet döneminde olduğu gibi farklı zamanlarda buna dair bazı örneklerle karşılaşmak da mümkündür. Bilindiği üzere cahiliye döneminde kadının itilip kakılması, aşağılanması,⁶¹ ölçsüzce dövülmesi toplumun son derece alışıktı olduğu bir durumdu.⁶² Ancak İslam'ın gelişiyile birlikte kadının statüsünde köklü değişiklikler yaşanmıştı. Bununla birlikte sahâbeden bazıları cahiliye döneminden kalma bir alışkanlık olarak zaman zaman hanımlarını dövmeğe devam etmişti.⁶³ Bu

⁵⁸ er-Ra'd 13/15.

⁵⁹ er-Râgıb el-İsfahânî, “slm”, 423.

⁶⁰ Ayşe Gül Altınay – Yeşim Arat, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet* (İstanbul: Metris Yayınları, 2007), 73; İbrahim Kutluay, “Kadına Şiddeti Meşrûlaştırdığına Delil Olarak Kullanılan Bazı Âyet ve Hadislerin Değerlendirilmesi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 18/2 (Kış 2018), 441.

⁶¹ Buhârî, “Libas” 31.

⁶² Ateş, “İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar”, 323.

⁶³ Hayrettin Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile* (İstanbul: 1994), 186.

gibi haberler Hz. Peygamber'e ulaşınca Allah Rasûlü bu tür davranışları kınamış ve Allah'ın emaneti olan hanımlara böyle davranılmaması gerektiği uyarısında bulunmuştur.⁶⁴ Dolayısıyla gerek ilk dönemde ve gerekse farklı zaman dilimlerinde yaşanan sıkıntılar karşısında eşini döven ve kendince bundan bir sonuç elde etmeye çalışan bazı insanlar olabilir. Ancak bir bakıma dayanın kanıksandığı kimi toplumlarda, kısmî olarak elde edilebilecek bazı sonuçların varlığı âyete, kadınların dövülebileceği gibi genele şamil bir mana verilmesine delil olmaz.

Üçüncü olarak ضَرَبَ fiiline dövme manası verildiğinde bu mananın âyetin siyâk ve sibâkiyla da uyumlu olması gerekir. Âyetin sibâkına bakıldığında burada miras paylaşımından bahsedilmektedir⁶⁵ ki bunun kelimeye verilen dövme ya da uzaklaştırma manalarına aykırı bir yönü yoktur. Siyaka, yani bir sonraki âyete bakıldığında ise burada hakemlikten bahsedilmektedir. İki âyet birlikte düşünüldüğünde özetle mana şöyle olur: "... Onları dövün. Şâyet size itaat ederlerse artık onların aleyhine olacak başka bir hesap içine girmeyin.⁶⁶ Bununla birlikte şâyet eşlerin ayrılmalarından korkarsanız bu durumda aralarını düzeltmek üzere her iki taraftan birer hakem seçin."⁶⁷

Bilindiği üzere âyetler arasında mana bakımından bir ahenk ve bir bütünlük olmalıdır. Öyle ki sırf bu durumu araştırmak üzere Kur'an İlimleri içinde tenâsübü's-süver ve tenâsübü'l-âyât diye bir konu ihdas edilmiştir.⁶⁸ Buna göre her bir âyet bir önceki ve bir sonraki âyetle birbirinin devamı ve tamamlayıcı mahiyetinde olmalıdır. Âyetler arası geçişlerde mana akışında anlık dalgalanmalar, alakasız değişimler yaşanmaz.⁶⁹ Bu kaide çerçevesinde ضَرَبَ kelimesine verilecek olan mana otuz dört ve otuz beşinci âyetler arasındaki tenasübe uygun olmalıdır. Buna göre erkeğin eşini dövmesi sonucu kadın gönülsüz olarak kocasına itaat ederse bir zaman için niza bitmiş ve ayrılma riski ortadan kalkmış olur. Bu durum aile yakınlarının tedirginlik duymasına ve olaya müdahale etmesine gerek bırakmaz. Bu denkleme göre ضَرَبَ fiiline dövme manası verildiğinde bir sonraki âyette önerilen hakem seçme olayına ihtiyaç kalmaz. İkinci bir ihtimale göre, erkeğin eşini dövmesi işe yaramadığında doğal olarak itaat de olmaz ve aile dağılmaya doğru gider. Bu takdirde eşler, her iki aileden birer hakemin devreye sokulmasına ihtiyaç duyar. Burada erkek ve kadın açısından şöyle bir tablo söz konusudur. Bir tarafta eşinden dayak yiyen, gönlü kırılan ve her şeye rağmen kocasına itaat etmeyen bir kadın, diğer tarafta ise nasihati, yatakları ayırmayı ve

⁶⁴ Buhârî, "Edep", 90; Tirmizî, "Menâkib", 63.

⁶⁵ en-Nisâ 4/33.

⁶⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/559.

⁶⁷ en-Nisâ 4/34-35.

⁶⁸ Ebu Abdurrahman Bedreddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebû'l-Fađl İbrahim (Beyrut: Daru ihyâi'l-kütüb, 1376/1957), 1/35; Ebû'l-Fađl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebû'l-Fađl (B.y.: Heyetü'l-Mısıryye, 1394/1974), 3/369.

⁶⁹ Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/13-14.

dövmeyi deneyen buna rağmen sonuç alamayan ve eşinden ayrılmayı düşünen bir erkek bulunmaktadır. Burada hakemler devreye girse de eşler arasında sağlıklı bir ilişkinin olma ihtimali zayıftır. Hâlbuki Kur'an'ın temel hedefi birlikliklerin sağlıklı ve huzurlu olmasını temin etmektir. Dolayısıyla âyete verilecek olan anlamın âyetler arası mana akışına uygun olup olmadığı dikkate alınmalıdır.

Buraya kadar ضَرَبَ fiiline dövme manası verilerek âyet tefsir edildi ve bu manadan yola çıkılarak bazı değerlendirmelerde bulunuldu. İkinci aşamada ise bu kelimeye “araya mesafe koyma, uzaklaşma” manası verilerek âyet tefsir edilecektir.

1.2. Araya Mesafe Koyma Manasına Göre Âyetin Tefsiri

ضَرَبَ kelimesine araya mesafe koyma anlamı verildiğinde âyetin manası şöyle olur: *“Kadınlara öğüt verin, (bu fayda vermezse) onları yataklarda yalnız bırakın ve (bu da fayda vermezse) onlarla aranıza mesafe koyun.”*

ضَرَبَ fiilinin sözlük anlamına ve bazı âyetlerdeki kullanımına bakıldığında kelimeye böyle bir mana verilebilir. Fakat kaynaklarda kelimenin daha başka anlamları olduğu düşünüldüğünde verilen manayı tekit edecek başka delillere ihtiyaç vardır. Binaenaleyh meselenin tüm yönleriyle ele alınması ve değerlendirilmesi gerekir. Bu bağlamda biz de ilk olarak âyet bütünlüğünü dikkate alarak araya mesafe koyma, uzaklaşma manasının uygun olup olmadığını incelemeye tabi tuttuk. Buna göre âyette, erkeğin önce eşine öğüt vermesi, sonra onu yatakta yalnız bırakması, sonra da araya mesafe koyması ondan uzaklaşması tavsiye edilmiştir. Bu hükmün uygulanması ise farklı zaman, imkân ve şartlara göre değişebilir. Burada önemli olan erkeğin eşine karşı gösterdiği tepkiyi bir şekilde ona göstermesidir ki Hz. Peygamber de eşleriyle yaşadığı sıkıntılı bir durumun ardından onlarla arasına mesafe koymuş ve bir ay kadar onlardan uzaklaşmıştır.⁷⁰ Dolayısıyla ضَرَبَ kelimesine araya mesafe koyma, uzaklaşma ya da uzaklaştırma şeklinde verilecek bir mana, anlam yönüyle âyetin akışına daha uygun bir tercihtir. Zira üçüncü aşamada erkeğin eşiyile arasına mesafe koyması, kadın üzerinde psikolojik açıdan daha yapıcı bir etkiye sahiptir. Şöyle ki yatakların ayrılmasıyla eşlerin bir miktar birbirlerinden uzaklaşmaları ve ardından üçüncü aşamada bu mesafenin daha da açılması kadının, eşini ve yuvasını kaybetme ihtimalini daha fazlasıyla hissetmesine vesile olur. Eşler arasında oluşan bu mesafe sayesinde kadın, işin ciddiyetini bilfiil anlamış olur. Nihâyet yalnız kalan erkek ve kadın bütün bu olup bitenler üzerine düşünür, iç muhasebe ve öz eleştiri yapar. Şâyet evliliği devam ettirme düşüncesi ağır basarsa ona göre hareket edilir. Özellikle de işin bu safhaya gelmesine sebep olan kadın tutumundan vazgeçer ve eşine karşı saygılı olursa sıkıntılar son bulur ve evliliğin devamı sağlanmış olur.

⁷⁰ Süyûfî, *ed-Dürri'l-mensûr*, 8/220.

Buna rağmen problemlerin aşılamayacağı kanaati varsa bu durumda bir sonraki aşamaya geçilir.

Gelinen noktada aileler, çocuklarının evliliğinde işlerin yolunda gitmediğini ve tehlikeli bir sürecin yaşandığını fark ederler. Zira bir ilişkide yaşanan sıkıntılar evin içinde kaldığı ve şiddete dönüşmediği sürece evliliğin devamı sağlanır, ancak problemler evin dışına taşdığı ve işin içine dövme gibi tabi olmayan tutum ve davranışlar girdiği andan itibaren ailelerin de endişe duyacağı sıkıntılı bir süreç girilmiş demektir. Bu aşamada her iki tarafın ailesinden bu işe katkısı olabilecek tecrübeli birer hakem seçilir ve bu kişiler erkek ve kadına rehberlik ederler. Eşlerin birbirinden uzak kalarak kendilerini dinlemeleri, evliliği kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaları, ailelerin yapıcı bir şekilde devreye girmeleri ve hakemlerin aktif rol almaları gibi hususlar tarafları ikna ederse evliliğin devamı sağlanır. Fakat her şeye rağmen bütün bunlar bir sonuç vermezse bu durumda yine hakemlerin öncülüğünde hiç kimse zarar görmeden, güzel bir anlayış içinde evlilik akdi sona erdirilir.⁷¹

Buraya kadar ضَرَبَ kelimesine verilen dövme ya da uzaklaşma manasına göre âyet önce müstakil olarak, sonra da siyâk ve sibâkı bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Doğrusu sadece sözlük manası dikkate alındığında ضَرَبَ kelimesi için yukarıda verilen manalardan herhangi biri tercih edilebilir. Bunun yanında ayrıca bu manalardan her biri için doğrudan ya da dolaylı olarak birtakım naklî deliller de bulunabilir. Ancak bütün bunlar âyete bu iki anlamdan birini vermek için yine de yeterli değildir. Dolayısıyla biz de konuyu daha geniş çerçevede ele alarak bir sonuca ulaşma çabası içinde olduk. Bu çerçevede buraya kadarki veriler ışığında ضَرَبَ kelimesine, “eşlerin birbirinden uzaklaşması, araya mesafe konması” manası verilerek âyetin tefsir edilmesi hem ortaya konan hükmün daha uygulanabilir olması hem de âyetin bağlamı açısından daha uygun bulunmuştur. Bundan sonraki adımda ise ilgili âyet Kur’an’ın Kur’an’la tefsiri bağlamında incelenecektir.

2. Kur’an’ın Kur’an’la Tefsiri Bağlamında Âyetin Tefsiri

Kur’an hem içerik hem de üslup bakımından kendine has bir özelliğe sahiptir. Bu anlamda hiçbir konu baştan sona bir yerde müstakil olarak ele alınmaz. Konulara ait bilgiler Kur’an’da dağınık bir halde bulunur. Bir yerde konunun bir yönüne başka bir yerde ise başka bir yönüne yer verilir. Bu yönüyle Kur’an’ın bir bölümü bir bölümünü açıklar.⁷² Bu durum bazen olay bazında bazen de kelime bazında gerçekleşir. Bu itibarla araştırmacı Kur’an’da bir olayı ya da bir kelimeyi araştırırken mutlaka Kur’an’ın bütününe dikkate almak durumundadır.⁷³ Aksi takdirde parçacı bir yaklaşım ve nokta tayini bir tercihle kimi âyet ve kelimeleri Allah Teâlâ’nın

⁷¹ en-Nisâ 4/35.

⁷² Zerkeşî, *el-Burhan*, 2/175; Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, 1/95; Muhammed Abdulazîm ez-Zürkânî, *Menâhilü’l-irfân fi ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Fevzâz Ahmed Zümerlî (Beyrut: Dâru’l-kitâbi’l-Arabî, 1415/1995), 2/52.

⁷³ Muhammed es-Seyyid Hüseyin ez-Zehabi, *et-Tefsir ve’l-müfessirun* (Kahire: Mektebe, ts.), 1/31.

muradına uygun şekilde anlaması mümkün değildir. Dolayısıyla biz de bütün bu hassasiyetleri dikkate alarak çalışmanın bu aşamasında ضَرْب fiilini ve ilgili âyeti Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri ilkesine göre ele alacak ve buradan bir sonuca ulaşmaya çalışacağız.

2.1. Kur'an'da ضَرْب Fiilinin Kullanımı

Kur'an'da geçen bir kelime, bulunduğu âyetin bütünlüğüyle uyum içindeyse ve müfessirler söz konusu kelimededen aynı manayı anlıyorsa bu durumda yeni bir arayışa girmeye gerek kalmaz. Fakat kelimenin manası üzerinde ihtilaf ediliyor, farklı yaklaşımlara göre farklı manalar ortaya çıkıyorsa bu durumda kelimenin başka âyetlerdeki kullanımına da bakmak gerekir. Bunun pek çok örneği olmakla birlikte bunlardan biri de ضَرْب fiilidir. Bu fiil Kur'an'da yirmi yedi farklı sîga ile elli sekiz âyette geçmektedir.⁷⁴ Bu kelime tıpkı أُخَذَ، جَعَلَ fiilleri gibi cümle içindeki kullanımına ve diğer öğelerle ilişkisine göre anlam kazanır. Dolayısıyla özellikle çok anlamlı kelimelerde bir yandan kelimenin sözlük anlamına bakılırken diğer taraftan kelimenin manasına etki eden diğer unsurlara da bakmak gerekir. Bu anlamda ضَرْب kelimesiyle ilgili bütün bu özellikler dikkate alındığında, nihâyetinde kelimenin Kur'an'da hakîkî ve mecâzî manada kullanıldığı⁷⁵ anlaşılmaktadır.

2.1.1. Hakîkî Anlamda Kullanılması

Cümle içinde yer alan bir kelimenin hakîkî manada mı yoksa mecâzî manada mı kullanıldığını tespit edebilmek için öncelikle söz konusu kelimenin cümle içindeki durumuna, hangi eklerle kullanıldığına diğer öğelerle arasındaki ilişkiye ve buna benzer bazı hususlara bakmak gerekir. Bu bağlamda ضَرْب kelimesi gibi çok anlamlı ve müphem kelimelerde doğru manayı tespit etmek için bu gibi kriterler mutlaka gözetilmelidir. Buna göre ضَرْب kelimesinin hakîkî manası olan “vurma” anlamında kullanımına dair bazı temel kaidelerden söz edilebilir. Birincisi bu kelime asa, sopa, kamçı, mızrak, sap gibi herhangi bir aletle birlikte kullanılmalıdır. İkincisi bu kelimeyle birlikte el, yüz, boyun, göğüs gibi dövmenin yapılacağı yer cümle içinde belirtilmelidir. Üçüncüsü vurma eylemini ifade eden fiilin faili insan gibi fizik dünyada karşılığı olan bir varlık olmalıdır. Kur'an'da, bir âyette iki defa olmak üzere bu kaidelere uyan sekiz âyet yer almaktadır⁷⁶ ki aşağıda bunlardan birkaçına yer verilmiştir.

⁷⁴ Muhammed Fuâd Abdülbâki, *el-Mu'cemü'l-müfheş li el-fâzı'ıl-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-kütübü'l-misriyye, 1364/1994), 418-419.

⁷⁵ Kutluay, “Kadına Şiddeti Meşrûlaştırdığına Delil Olarak Kullanılan Bazı Âyet ve Hadislerin Değerlendirilmesi”, 447.

⁷⁶ el-Bakara 2/60, 73; eş-Şuarâ 26/63; el-A'raf 7/160; en-Nûr 24/31; es-Sâffât 37/93; Sâd 38/44; Muhammed 47/4.

فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا *“Biz de Mûsâ’ya (as), “Asanı taşa vur!” demiştik. Bunun üzerine taştan on iki göze fıskırdı.”*⁷⁷

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا *“Haydi, şimdi (öldürülen) adama, (kesilen ineğin) bir parçasıyla vurun dedik.”*⁷⁸

Bu iki örnekte görüldüğü üzere ضَرَبَ fiili, “asa” ve “baldır, but”⁷⁹ kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır. Âyetlerin bağlamı ve ضَرَبَ kelimesiyle ilgili kaideler dikkate alındığında burada söz konusu kelimeyle hakîkî mana kastedilmiştir. Bu örneklerle Nisâ 34. âyet karşılaştırıldığında burada ضَرَبَ kelimesiyle birlikte asa, but gibi belli bir alet kullanılırken, ilgili âyette herhangi bir alet ya da el, yüz, sırt gibi herhangi bir yer zikredilmemiştir. Dolayısıyla burada ضَرَبَ fiiline hakîkî bir mana yüklemek kaide gereği uygun değildir.

Bir başka örnek ise şöyledir: فَخَذَ يَدَاكَ ضَعْفًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ *“Eline bir demet sap al, onunla (eşine) vur ve yeminini bozma.”*⁸⁰

Siyak ve sibâkıyla birlikte düşünüldüğünde burada Eyyûb’un (as) yaşadığı ağır bir hastalıktan bahsedilmektedir. Pek çok ibret yönü olan bu kıssaya tefsir kaynaklarında genişçe yer verilmiştir⁸¹ ki kıssanın bir yönü de kadının dövülmesiyle ilgilidir. Bu sebeple de burada olaya özetle yer verilmiş ve buradan bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Bilindiği üzere Hz. Eyyûb mal, mülk, evlat bakımından büyük bir imkâna sahipken Allah Teâlâ onu büyük bir hastalıkla imtihan etmiştir. Bir zaman sonra Eyyûb (as) başta sağlığı olmak üzere sahip olduğu pek çok şeyi kaybetmişti. Bu süreçte kendisine büyük destek olan hanımı, şartlar ağırlaşınca bir ara eşini isyana teşvik edecek bazı ifadeler sarf etmişti. Bu durum Eyyûb’u (as) öfkelenirmiş ve iyileştiği zaman eşine yüz sopa vuracağına yemin etmişti. Cenâb-ı Hakk’ın dilemesiyle belli bir zaman sonra Hz. Eyyûb iyileşmiş ve eski haline kavuşmuştu. Artık sıra yapılan yeminin gereğini yerine getirmeye gelmişti. Şâyet kendisine ilâhî bir uyarı gelmeseydi doğal olarak Hz. Eyyûb eşine yüz sopa vuracaktı. Fakat Allah Teâlâ böyle bir şeye razı olmamış ve elçisine bu konuda ne yapması gerektiğini bildirmiştir. Eyyûb (as) da kendisine gelen vahiy çerçevesinde, yüz adet yumuşak sapı bir araya getirmiş ve dövme kastı olmayan sembolik bir dokunuşla eşine vurmuştur. Böylelikle de hem eşini incitmemiş hem de yemininin gereğini yerine getirmiştir.⁸²

Yukarıdaki âyetlerde ضَرَبَ fiili belli bir aletle birlikte kullanılmışken فَادَا لَأَقِيمَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا فاضْرِبْ الرِّقَابَ *“Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığımızda boyunlarını vurun.”*⁸³ âyetinde ise kelime boyun gibi insana ait özel bir yerle birlikte kullanılmıştır. Buna göre

⁷⁷ el-Bakara 2/60.

⁷⁸ el-Bakara 2/73.

⁷⁹ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 1/115.

⁸⁰ Sâd 38/44.

⁸¹ Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmî’l-Kur’ân*, 15/212-215; Ebû Hayyân, *Bahru’l-Muhit*, 9/159-161.

⁸² Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethü’l-Kâdir* (Beyrut: Dârü İbn Kesir, 1414/1994), 4/501.

⁸³ Muhammed 47/4.

kaide gereği burada geçen ضَرَبَ fiiliyle yine hakîkî mana kastedilmiştir. Zira savaş meydanında düşmanla yaşanan bir savaşta ضَرَبَ fiiliyle birlikte kullanılan boyun kelimesinden tabii olarak hakîkî manada boynun kılıçla vurulması ve bununla da kişinin öldürülmesi kastedilir.⁸⁴ Burada ayrıca bir kılıç ya da benzeri bir aletin kullanılmasına gerek yoktur. Zira akıl zorunlu olarak burada bir aletin kullanıldığını var sayar. Dolayısıyla hem vurmanın gerçekleşeceği yerin hem de zımnen bir aletin zikredilmesi sebebiyle bu âyette de ضَرَبَ fiili hakîkî manada kullanılmıştır.

2.1.2. Mecâzî Anlamda Kullanılması

Kur'an'da sıklıkla başvurulmuş oldukça etkili anlatım yöntemlerinden biri olan mecâzın en yaygın kullanım şekillerinden biri de bir kelimenin bir yerde hakîkî başka yerde mecâzî anlamda kullanılmasıdır.⁸⁵ Bunu tespit etmenin en kolay yolu ise cümlelerin akışına ve mana bütünlüğüne bakmaktır. Buna göre ضَرَبَ kelimesinin geçtiği âyetler incelendiğinde bu kelimenin çoğu âyette mecâzî anlamda kullanıldığı görülür. Aşağıda buna dair bazı örnekler yer verilmiştir.

“*Nihâyet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir.*”⁸⁶ Âyette kıyamet gününde insanların kalabalıklar halinde karanlıklar içinde hesap yerine doğru hareket etmesinden bahsedilmektedir. Böyle bir ortamda müminler kendilerinden yansıyan bir nurun etkisiyle aydınlık bir yolda yürürken karanlıkta ilerleyen münafıklar müminlerden kendilerine yönelme talebinde bulunur ve nihâyet bu iki grubun arası bir engelle ayrılır.⁸⁷ Bu durumu ifade etmek üzere burada kullanılan ضَرَبَ fiili “iki grubu “birbirinden ayırmak, uzaklaştırmak”, “araya engel koymak” anlamında mecâzî manada kullanılmıştır.

Bir başka örnek ise şöyledir: “*Bunun üzerine biz nice yıllar mağarada onların kulaklarına (perde) vurduk.*”⁸⁸ Ashab-ı Kehf'in sığındıkları mağaradaki hallerinden bahseden bu âyette, kulaklara perde vurmaya, kulakları sese kapatmaya,⁸⁹ derin uykuya daldırmaya⁹⁰ gibi anlamlara gelen ضَرَبَ kelimesi, اَنْن kelimesinin çoğulu olan اَنْن kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Normalde bu cümlede ضَرَبَ kelimesi insan bedeninde bulunan bir yerle birlikte kullanıldığı için

⁸⁴ Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sami b. Muhammed Selame (Dımeşk: Daru dayyibeti lin'neşr, 1420/1999), 7/307.

⁸⁵ Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Müsenna el-Basri, *Mecâzî'l-Ku'an*, thk. Muhammed Fuvvat (Kahire: Mekebetü'l-hanci, 1381/1961), 1/18; Muhammed b. Abdurrahman Ebü'l-Muâli el-Kazvini, *el-İzah fi ulumi'l-belâğa*, thk. Muhammed Abdü'l-Mün'im (Beyrut: Dârü'l-cil, ts.), 1/80; Süyuti, *el-İtkân*, 3/120; İhsan el-Emin, *Menhec en-nektu fi't-tefsir* (Beyrut: Darü'l-hadiye, 1468/2007), 163-164.

⁸⁶ el-Hadîd 57/13.

⁸⁷ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, 4/476; Ebû Hayyân, *Bahru'l-Muhit*, 10/105; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 8/17.

⁸⁸ el-Kehf 18/11.

⁸⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 21/429.

⁹⁰ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, 2/705.

gerçek anlamda vurma manasına gelir. Ancak cümlede fail Cenâb-ı Hakk olunca burada vurma fiiliyle mecâzî anlam kastedilmiş olur.

Bütün bunlardan sonra ضَرَبَ kelimesinin âyetlerdeki kullanımıyla ilgili aşağıda bazı kaidelere ve istatistikî bilgiye yer verilmiştir.

- ضَرَبَ kelimesi on sekiz yerde 16 âyette امثال⁹¹ on âyette امثال⁹² kelimeleriyle “misal vermek”; bir âyette “الحق و الباطل” kelimeleriyle “karşılaştırmak”;⁹³ bir âyette جدال kelimesiyle “örnek vermek”;⁹⁴ bir âyette صفا kelimesiyle “vazgeçmek”⁹⁵ anlamlarında kullanılmıştır. Beş âyette الارض kelimesiyle “sefere çıkmak, dolaşmak”;⁹⁶ bir âyette طريق kelimesiyle “yol açmak”,⁹⁷ bir âyette de سبيل kelimesiyle “cihada çıkmak”⁹⁸ anlamlarında kullanılmıştır. Görüldüğü üzere ضَرَبَ kelimesi bu örneklerin tamamında mecâzî anlamda kullanılmıştır.

- ضَرَبَ kelimesi dört âyette yüz, sırt, parmak, boyun kelimeleriyle birlikte vurma anlamında kullanılmıştır.⁹⁹ Ancak bu cümlelerde ضَرَبَ fiilinin faili melekler olduğundan dolayı kelime mecâzî manada kullanılmıştır. Üç âyette المسكنة, الذلة kelimeleriyle,¹⁰⁰ bir âyette سور kelimesiyle¹⁰¹ ve bir âyette اذن kelimesiyle¹⁰² birlikte aynı cümlede yer almıştır. Bu cümlelerde de fail ya da naibi fail Allah Teâlâ olduğundan dolayı ضَرَبَ kelimesiyle mecâzî mana kastedilmiştir.

- ضَرَبَ kelimesi araştırmamıza konu olan âyette ise هُنَّ kelimesiyle birlikte kullanılmış cümle içinde vurma ile ilgili ne bir alet ne de vurma eyleminin gerçekleşeceği özel bir yer kullanılmıştır. Dolayısıyla bu âyette ضَرَبَ kelimesi iki şeyin birbirinden uzaklaşması, araya mesafe konması anlamında mecâzî manada kullanılmıştır.¹⁰³

- Diğer taraftan ضَرَبَ kelimesi Kur’an’da dokuz âyette hakîkî manada kullanılmıştır. Kelime üç âyette “asa”,¹⁰⁴ bir âyette “inekten bir parça”,¹⁰⁵ bir âyette

⁹¹ el-Bakara 2/26; İbrâhîm 14/24; en-Nahl 16/75, 76, 112; er-Ra’d 13/28; el-Kehf 18/32, 45; el-Hac 22/73; er-Rum 30/58; Yâsîn 36/13, 78; ez-Zümer 39/27, 29; ez-Zuhruf 43/18, 57; et-Tahrîm 66/10, 11.

⁹² en-Nahl 16/74; İbrâhîm 14/25, 45; el-İsrâ 17/48; en-Nûr 24/35; el-Furkân 25/9, 39; el-Haşr 59/21; el-Ankebût 29/ 43; Muhammed 47/3.

⁹³ er-Ra’d 13/17.

⁹⁴ ez-Zuhruf 43/58.

⁹⁵ ez-Zuhruf 43/5.

⁹⁶ el-Bakara 2/273; Âl-i İmrân 3/156; en-Nisâ 4/101; el-Müzzemmil 73/20; el-Mâide 5/106.

⁹⁷ Tâhâ 20/77.

⁹⁸ en-Nisâ 4/94.

⁹⁹ el-Enfal 8/12, 12, 50; Muhammed 47/27.

¹⁰⁰ el-Bakara 2/61; Âl-i İmrân 3/112, 112.

¹⁰¹ el-Hadîd 57/13.

¹⁰² el-Kehf 18/71.

¹⁰³ İki şeyin birbirinden uzaklaşması, araya mesafe konmasına anlamına gelen Kur’an’da daha âyetlerden de söz edilebilir. Bkz. el-Bakara 2/60; eş-Şuarâ 26/63; el-Hadîd 57/13.

¹⁰⁴ el-Bakara 2/60, eş-Şuarâ 26/63; 73; el-A’raf 7/160.

¹⁰⁵ el-Bakara 2/73.

“başörtüsü”,¹⁰⁶ bir âyette “ayak”,¹⁰⁷ bir âyette “sağ el”,¹⁰⁸ bir âyette “bir demet sap”¹⁰⁹ ve bir âyette “boyun”¹¹⁰ kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır.

Görüldüğü üzere ضَرْبُ kelimesi Kur'an'da kırk dokuz âyette mecâzî anlamda dokuz âyette ise hakîkî anlamda kullanılmıştır. Bütün bunlar dikkate alındığında ضَرْبُ fiiline, kaide itibariyle uzaklaşma, araya mesafe koyma şeklinde mecâzî bir mana verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü ضَرْبُ kelimesi bu âyette olduğu gibi herhangi bir alet ya da vurma eyleminin gerçekleştirileceği yer olmaksızın Kur'an'da hiçbir yerde mücerret halde hakîkî anlamda kullanılmamış, istisnasız mecâzî anlamda kullanılmıştır.

3. Arapçada Vurma Manasına Gelen Kelimeler

Oldukça zengin bir dil olan Arapça'nın en önemli özelliklerden biri de bazı kelimelerin birtakım eklerle birlikte farklı anlamlarda kullanılmasıdır. Bu özellik Arapçanın bütün özelliklerini kendinde bulunduran Kur'an'da da mevcuttur. Öyle ki bazı kelimeler aldıkları eklerle bazen birbirine yakın bazen de zıt anlamlar kazanabilmektedir. Bundan dolayı da özellikle usul âlimleri Kur'an'ı anlamak ve doğru bir şekilde tefsir edebilmek için diğer bazı ilimler yanında¹¹¹ Arapçanın da ileri seviyede bilinmesini şart koşmuşlardır.¹¹² Bu itibarla ilgili âyete doğru mana verebilmek için âyette geçen ضَرْبُ kelimesinin tüm yönleriyle bilinmesi gerekir. Bundan dolayı biz de bu kelimeyi Kur'an, hadis ve sözlüklerdeki kullanımı bağlamında incelemeye tabi tuttuk.

3.1. Kur'an'da Vurma Manasına Gelen Kelimeler

Yukarıda tüm yönleriyle ele alınan ضَرْبُ kelimesi dışında Kur'an'da hakîkî manada vurma anlamına gelen daha başka kelimeler de vardır ki aşağıda buna dair bazı örneklerle yer verilmiştir.

فَوَكَرَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ “Mûsâ (as) da ötekine (Kıptîye), bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu.”¹¹³ Âyette geçen وَكَرَ kelimesi göğüse ya da göğüs boşluğuna yumrukla vurma anlamına gelir.¹¹⁴ Tefsirlerde ayrıntısına yer verilen bu olayda Mûsâ (as) iki kişinin kavga ettiğine şahit olur. Kavga da yer alan İsrailoğullarından birinin yardım istemesi üzerine olaya müdahil olur ve Kıptî olduğu bildirilen şahsın göğsüne sert

¹⁰⁶ en-Nûr 24/31.

¹⁰⁷ en-Nûr 24/31.

¹⁰⁸ es-Sâffât 37/ 93.

¹⁰⁹ Sâd 38/44.

¹¹⁰ Muhammed 47/4.

¹¹¹ Zürcânî, *Menâhilü'l-irfân*, 2/43-44.

¹¹² Süyuti, *el-İtkân*, 4/213-215; Kattân, *el-Mebâhis fi ulûmî'l-Kur'ân*, 322; Muhammed b. Lutfi es-Sabbâğ *Lemhât fi ulumî'l-Kur'an* (Beyrut: Meketbetü'l-İslamiyye, 1410/1990), 192-194.

¹¹³ el-Kasas 28/15.

¹¹⁴ İbn Manzûr, “vkz”, 5/430.

bir yumruk vurarak ölümüne sebep olur.¹¹⁵ Buna göre Kur'an'da göğüs kısmına yumrukla vurmaya ifade etmek üzere *وَكْرَ* kelimesi kullanılmıştır.

فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ *(İbrâhîm'in karısı çığlık atarak geldi. Elini yüzüne çarparak: "Ben kısır bir kocakarıyım" dedi.)*¹¹⁶ Bağlamıyla birlikte düşünüldüğünde âyet, sıra dışı haber duyan İbrahim'in (as) yaşlı eşi Hz. Sâre'nin büyük bir şaşkınlıkla ellerini yüzüne çarpmasından bahsetmektedir.¹¹⁷ Bu durum "sert bir şekilde çarpmak" anlamına gelen *صَكَ* kelimesiyle ifade edilmiştir. Aynı şekilde kapının sert bir şekilde kapatılması için de *صَكَ* kelimesi kullanılmaktadır.¹¹⁸ Dolayısıyla bir kimsenin ellerini sert bir şekilde yüzüne çarpması ya da yüzüne kapaklaması anlamını karşılamak üzere Kur'an'da *صَكَ* kelimesi kullanılmıştır.

الرَّزَانِيَةُ وَالرَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ *"Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun."*¹¹⁹ Âyette geçen *جَلَدَ* kelimesi asa ya da değnekle cilde vurma manasına gelir.¹²⁰ Burada diğer bir husus da *فَاجْلِدُوا* fiilinin çoğul olarak gelmesidir. Buna göre âyet söz konusu had cezasının birey tarafından değil de devlet tarafından yerine getirilmesi gerektiğini emretmektedir.¹²¹

Görüldüğü üzere âyetlerde geçen *وَكْرَ*, *صَكَ* ve *جَلَدَ* kelimelerinden her biri hakîki manada vurma anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla bir kişinin bu kelimelerle kastedilen vurmaya ifade etmek üzere *صَرَبَ* ya da başka bir kelimeyi kullanması Kur'an'ın dil mantığı ve kelime tercihi bakımından uygun değildir.

3.2. Hadislerde Vurma Manasına Gelen Kelimeler

Vurma manasına gelen kelimelerin Kur'an'dan sonra hadislerdeki kullanımının da bilinmesi önemlidir. Zira böylelikle hangi anlamları karşılamak üzere ne tür kelimelerin tercih edildiğini tespit etme imkânı olur. Bu anlamda hadis metinlerine bakıldığında *صَرَبَ* kelimesinin yanında vurma anlamına gelen daha başka özel kelimelerin kullanıldığı da görülmüştür. Aşağıda buna dair bazı örneklere yer verilmiştir.

ما ضرب بيده شيئاً قط إلا أن يجاهد في سبيل الله ، وما ضرب امرأة ولا خادماً قط *"Hz. Peygamber, Allah yolunda cihat hariç eliyle ne eşlerinden birine ne de herhangi bir hizmetçiye vurmamıştır."*¹²² Görüldüğü üzere hadiste *صَرَبَ* fiili *يد* "el" kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Buna göre daha önce "Mûsâ'nın (as) asa ile taşa vurma", "Eyyûb'un (as) bir demet sap

¹¹⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 19/538; Ahmet b. Muhammed b. İbrahim es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Muhammed b. Âşûr (Beyrut: Daru ihyâ'it-tûras, 1422/2002), 3/241.

¹¹⁶ ez-Zâriyât 51/29.

¹¹⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 22/428.

¹¹⁸ İbn Manzûr, "şkk", 10/456; İsmail b. Hammad el-Cevherî, "şkk", *es-Sihah Tâcü'l-luğa ve şihâhu'l-'Arabîyye*, thk. Ahmed Abdü'l-Ğafur (Beyrut: Dâru'l-İlim, 1407/1987), 4/1596.

¹¹⁹ en-Nûr 24/2.

¹²⁰ Râgıb el-İsfahânî, "cld", 199.

¹²¹ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 3/182; Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 12/170.

¹²² Müslim, "Fezâil", 20; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 40/37.

ile eşine vurmaşı" âyetlerinde geçtiği üzere ضَرَبَ fiili bir aletle ya da insana ait bir uzuvla birlikte kullanıldığında bununla hakîkî mana kastedilir. Bu anlamda yine ضَرَبَ kelimesi مِنَ الْقِيَامَةِ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "Bir kimse haksız yere bir kimseye bir kamçı/kırbaç vurursa kıyamet günü o kimseye kısas uygulanır."¹²³ hadisinde kamçı ve kırbaç gibi bir aletle birlikte kelime yine hakîkî anlamda kullanılmıştır. Bunun yanında نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْهِ، وَالضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ "Hz. Peygamber yüze dövme yaptırmayı ve vurmaşı yasaklamıştır."¹²⁴ hadisinde belirtildiği üzere Hz. Peygamber yüze vurulmasını yasaklamıştır. Bu hadiste de ضَرَبَ kelimesi hakîkî manada kullanılmıştır.

Aynı şekilde içinde ضَرَبَ kelimesi kullanılan ve farklı ifadelerle¹²⁵ birlikte pek çok kaynakta geçen مَرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا، وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ وَفَرَّقُوا بَيْنَهُمْ "Yedi yaşına geldiklerinde çocuklarınıza namazı emredin. On yaşına geldiklerinde (şâyet kılmazlarsa) onları darp edin ve artık yataklarını ayırın."¹²⁶ hadisine gelince görüldüğü üzere burada çocuklara verilecek namaz ve mahremiyet eğitiminden bahsedilmektedir. Buna göre hadiste geçen وَاضْرِبُوهُمْ ifadesiyle âyette geçen وَاضْرِبُوهُمْ ifadesi aynı cümle yapısına sahiptir. Âyette "kadınları darp edin" emri, hadiste ise "çocukları darp edin" emri şeklinde yer almaktadır. Bu yönüyle araştırmanın başından itibaren dil açısından ضَرَبَ kelimesiyle ilgili söylenen özellikler hadiste geçen ضَرَبَ kelimesi için de aynen geçerlidir. Dolayısıyla burada da ضَرَبَ kelimesiyle hakîkî manada dövmek değil, mecâzî anlamda ceza uygulamak kastedilmiştir. Günümüzde eğitim cezası olarak da ifade edilen bu uygulamanın pek çok çeşidinden bahsedilebilir. Çocuğun sevdiği şeyleri yapmasına sınır getirilmesi, harçlığının kesilmesi, kontrollü bir şekilde küserek araya mesafe konması, dışarıya çıkmasına müsaade edilmemesi bu tür cezalardan bazıları olarak sayılabilir.

Bir başka hadiste; لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ "Yüze vuran bizden değildir"¹²⁷ ifadesiyle Hz. Peygamber yanağa vurulmasını yasaklamıştır. Bu ifadede geçen لَطَمَ kelimesi avuç içi açık olduğu halde kişinin eliyle yüze vurmaşı anlamına gelir.¹²⁸

"فَلَهَدَنِي فِي صَدْرِي لَهْدَةً أَوْجَعْتَنِي"¹²⁹ rivâyetinde Hz. Peygamber ile Hz. Aişe arasında geçen bir diyalogdan bahsedilmektedir. Buna göre Resûlullah Hz. Aişe'nin sergilediği bir davranışından hoşlanmaz ve onu uyarır. Hz. Aişe de gördüğü muameleyi yukarıdaki sözleriyle ifade eder. Burada kullanılan لَهَدَ fiili bir kimsenin elini

¹²³ Süleyman b. Ahmed Ebü'l-Kâsım et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsağ*, thk. Tarık b. İvaz (Kahire: ts., Darü'l-haremeyn), 2/112; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir (Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1424/2003), 8/82.

¹²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 22/316.

¹²⁵ Tirmizî, "Salat", 299; Dârimî, "Salat", 140.

¹²⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/369; Ebû Dâvud, "Salat", 26.

¹²⁷ Buhârî, "Cenaiz", 34.

¹²⁸ Halil b. Ahmed "İtm", Kitâbu'l-ayn, 7/433; İbn Manzûr, "İtm", 12/542.

¹²⁹ Müslim, "Cenaiz", 35; Nesâî "Nisâ", 4.

muhatabının göğsüne dokundurarak tembih maksadıyla onu uyarması anlamına gelir.¹³⁰

Görüldüğü üzere hadis metinlerinde ضَرَبَ kelimesi hem hakîkî hem de mecâzî anlamda kullanılmaktadır. Bunun yanında لطم fiili hakîkî anlamda vurma manasına kullanılmakta, لهَدَ fiili ise tembih manasına yine hakîkî anlamda elle dokunma manasına kullanılmaktadır.

Kur'an ve hadis metinleri dışında Arapçada vurma manasına gelen daha başka kelimeler de vardır. Bu kelimelere sadece sözlük manalarıyla birlikte aşağıda yer verilmiştir.

- اللكم : Eli yumruk yaparak göğse vurmak.¹³¹
- الصفع : Enseye tokat vurmak.¹³²
- الطعن : Mızrak, kılıç gibi ucu sivri bir şeyle yaralamak.¹³³
- الركل : Bir kimseye ayakla vurmak.¹³⁴
- الرفس : Göğüs bölgesine ayakla vurmak.¹³⁵

Buraya kadar, Kur'an'da, hadis metinlerinde ve bunun dışında Arapçada vurma ya da dövme manasına gelen kelimelere yer verilmiştir. Görüldüğü üzere Arap dili vurmaya ilgili kelime kullanımında oldukça zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Buna göre herhangi bir vurma eylemi söz konusu olduğunda nasıl, ne şekilde ve hangi bölgeye vurulacaksa ona göre bir kelime tercihinde bulunulur. Mesela genel anlamda bir kadının ya da bir çocuğun herhangi bir aletle dövülmesinden bahsediliyorsa ve bunu ifade etmek üzere de ضَرَبَ kelimesi kullanılacaksa burada ya sopa, değnek, kamçı ve benzeri bir kelimenin kullanılması ya da ضَرَبَ kelimesi dışında vurmaya ilgili bu anlamı karşılayacak başka bir kelimenin kullanılması gerekir. Bunun yanında yine ضَرَبَ kelimesiyle hakîkî manada vurma kastedilecekse burada ya baş, yüz, ense, göğüs, sırt gibi vücudun herhangi bir bölgesi cümle içinde yer almalı veya özel anlamda bu bölgelere vurmaya ifade eden başka bir kelime kullanılmalıdır. Diğer taraftan vurma eylemi yumruk, tokat, ayak gibi uzuvlarla gerçekleştirilecekse burada ضَرَبَ kelimesi değil de doğrudan “yumruk vurmak”, “tokat vurmak”, “tekme vurmak” anlamlarına gelen özel kelimelerin kullanılması gerekir.

¹³⁰ Halil b. Ahmed, “lhd”, 3/394.

¹³¹ Halil b. Ahmed, “lkm”, 5/379; İbn Manzûr, “lkm”, 12/547.

¹³² Halil b. Ahmed, “şf’”, 1/308; İbn Manzûr, “şf’”, 8/200.

¹³³ Halil b. Ahmed, “t’ n”, 2/15; İbn Manzûr, “t’ n”, 13/265-266.

¹³⁴ Halil b. Ahmed, “rkl”, 5/353; İbn Manzûr, “rkl”, 11/294.

¹³⁵ Halil b. Ahmed, “rfs”, 7/246; İbn Manzûr, “rfs”, 6/100.

SONUÇ

Kadının eşi tarafından “darp edilmesi”, bireysel ve sosyal boyutu olan dînî bir mesele olarak nübüvvet döneminden itibaren her dönemde insanların gündeminde olmuştur. Konunun bu denli gündem olmasında ilgili âyetin farklı şekillerde yorumlanmaya müsait olması, konuyla ilgili birbirine zıt görüşlerin ortaya konması, ehil olan ya da olmayan pek çok kişinin konu hakkında fikir beyan etmesi, kimi insanların konuyu İslam’a karşı propaganda malzemesi olarak kullanması gibi pek çok sebepten söz edilebilir. Bunun yanında özellikle de gün geçtikçe kadının toplum içindeki statüsünün ve rolünün değişmesi âyete bakışı etkilemiş ve farklı branşlara mensup araştırmacı ve akademisyenin konuya ilgi duymasına vesile olmuştur. Bu anlamda gerek klasik kaynaklarda ve gerekse güncel bazı araştırmalarda konu enine boyuna tartışılmış bazı yönleriyle birbiriyle örtüşen bazı yönleriyle de tamamen birbirine zıt görüşler ortaya konmuştur. Bu görüşlerin bir kısmı art niyetli insanlar tarafından ortaya konan ve ilmî değer taşımayan yaklaşımlar olsa da önemli bir kısmı tamamen meseleyi çözümlenmeye dönük, iyi niyetle ortaya konmuş değerlendirmelerdir. Biz de bütün bu görüş ve tartışmaları belli bir ilmî disiplin çerçevesinde ele aldık ve bu çerçevede bazı sonuçlara ulaştık.

Bu çalışmada bizim temel önceliğimiz ilgili âyeti doğru bir şekilde anlamak ve tefsir etmek olmuştur. Bunun için de âyet önce Kur’an’ın Kur’an’la tefsiri yöntemine göre ele alınmış, konuyla ilişkisi olan bazı hadislerden istifade edilmiş ve bunun yanında bazı dilsel tahlillere yer verilmiştir. Buna göre ilk olarak âyetin anlaşılmasında kilit bir öneme sahip olan ضَرْب kelimesi üzerinde durulmuş, kavram enine boyuna incelenmiştir. Yapılan araştırmaya göre söz konusu kelime sözlük anlamı itibariyle çok farklı manalara gelse de bunlar içinden “uzaklaşmak” ve “araya mesafe koymak” kelimeye verilebilecek olan en doğru manadır ki bu tercihi destekleyecek pek çok aklî ve naklî delilden bahsedilebilir. Bu anlamda âyetin bağlamı, bir sonraki âyetle ilişkisi, ضَرْب kelimesinin mana ve kaide açısından Kur’an’daki kullanımı, Hz. Peygamber’in uygulamaları bunlardan bazıları olarak sıralanabilir. Bu mana dikkate alındığında âyetten, “eşlerinle aranıza mesafe koyun” şeklinde bir hüküm çıkarmak mümkündür. Bu hükmün pratik anlamda uygulanması ise içinde bulunulan şartlara göre değişebilir. Mesela günümüzde karı kocanın ayrı katlarda ya da evlerde kalması, kadının bir müddet için babasının evine gönderilmesi, Hz. Peygamber’in yaptığı gibi erkeğin bir müddet evden ayrılıp farklı bir mekânda kalması bu uygulamalardan bazıları olarak zikredilebilir. Burada önemli olan iki tarafın daha sakin bir şekilde düşünme, değerlendirme yapma ve daha sağlıklı karar verebilmelerine zemin hazırlamaktır.

Bilindiği üzere Kur’an kendi içinde bir bütünlük arz eder ve bu bütünün parçaları arasında birbirini tamamlayan bir uyum ve ahenk vardır. Bu gerçeklikten hareketle biz de ضَرْب kelimesinin geçtiği âyetleri teker teker inceledik. Elli sekiz yerde geçen kelimenin kullanımından hareketle bazı kaideler belirledik. Kelimenin nerede “vurmak ya da dövmek” şeklinde hakikî anlamda kullanıldığı nerede mecâzî

anlamda kullanıldığını tespit ettik. Buna göre ضَرْبَ kelimesi sopa, asa, kamçı gibi herhangi bir alet ya da el, yüz, sırt gibi herhangi bir özel yer ile birlikte kullanıldığında vurma manasına hakîkî anlamda kullanılmakta, bu özellikler olmaksızın kelime mücerret bir halde kullanıldığında ise farklı anlamlara gelecek şekilde mecâzî anlamda kullanılmaktadır. Dolayısıyla وَاضْرِبُوهُنَّ âyetine “eşlerinizle aranızda mesafe koyun, onlardan uzaklaşın” şeklinde mecâzî bir mana vermek hem dil açısından hem de mana açısından daha uygundur. Zira ضَرْبَ kelimesi Kur’an’da hiçbir âyette وَاضْرِبُوهُنَّ âyetinde olduğu gibi mücerret bir halde yer alıp da hakîkî anlamda kullanılmamıştır.

Diğer taraftan ضَرْبَ kelimesini daha farklı açılardan değerlendirebilmek için söz konusu kelimenin Arap dilindeki müterâdif kullanımlarını da incelemeye tabii tuttuk. Bu anlamda âyetlerde, hadislerde ve genel itibarıyla Arapçada hakîkî anlamda vurma manasına gelen ya da mecâzî anlamda kullanılan ne kadar kelime varsa bunların hepsini tespit etmeye çalıştık. Buna göre gerek âyet ve hadislerde gerekse diğer Arapça metinlerde vurmanın tarzı ve çeşidiyle ilgili çok sayıda özel kelime kullanılmaktadır. Mesela vurma eylemi el, ayak, sopa, asa, kamçı, mızrak gibi aletlerle olacaksa ona göre; tokat ya da yumruk şeklinde olacaksa ona göre; yüze, enseye, göğse, sırtta, ayağa olacaksa ona göre kelime tercihinde bulunmaktadır. Buna göre ضَرْبَ kelimesi hakîkî anlamda kullanılacaksa Arapçadaki vurma anlamına gelen diğer kelimelerin dikkate alınması gerekir. Bu itibarla kaide gereği ضَرْبَ kelimesi yalın haliyle yüze, göğse, sırtta veya herhangi bir yere vurma anlamında kullanılamaz. Bunu söyleyebilmek için ya vurulacak alet ya da vurulacak yerin belirtilmesi gerekir. Yoksa Arapçada ضَرْبَ kelimesiyle kadının ya da çocuğun hakîkî anlamda dövülmesini ifade etmek üzere اضربوا النساء ya da اضربوا الاولاد şeklinde cümlelerin kullanılması uygun değildir. Dolayısıyla bu tür ifadelerde söz konusu kelime hakîkî manada değil mecâzî manada kullanılmıştır.

Öte yandan Kur’an’da hakîkî anlamda kadına vurmanın kastedildiği iki yer vardır. Bunlardan biri zina eden kadına yüz sopa vurulması diğeri ise Hz. Eyyûb’un bir demet başakla eşine vurmasıdır. Bilindiği üzere Kur’an’da zina işleyen kadına اِجْلِدُوا fiiliyle yüz sopa vurulması emredilmekte ve bu emri uygulama görevi de kamu otoritesine verilmektedir. Koca, eşini böyle bir fiili işlerken görse dahi onu dövme yetkisine sahip değildir. Hz. Eyyûb’un eşini dövmesine gelince burada gerçek anlamda bir dövme/vurma değil sembolik bir vurmaktan söz edilmektedir. Haddizatında bu uygulama zımnen de olsa kadının dövülmesini yasaklayan bir hüküm içermektedir. Bu iki örnek dışında kadının dövülmesi hakkında herhangi bir âyet mevcut değildir.

Sonuç itibarıyla oldukça önemli bir hükmü ihtiva eden ve sonuçları her dönemde bütün insanları ilgilendiren Nisâ Sûresinin otuz dördüncü âyeti, öncelikle Kur’an sınırları içinde kalınarak ve sonra da ihtiyaç duyulduğu kadarıyla diğer aklî ve naklî delillere başvurularak tefsir edilmiş, buradan bazı sonuç ve değerlendirmelere ulaşılmıştır. Buna göre eşler arasında kadından kaynaklanan bir

problem çıkması durumunda ilgili âyet kocaya üç aşamalı bir çözüm önerisi sunmaktadır. Erkek önce eşine öğüt verir, bu girişim sonuç vermezse, eşini yatağında yalnız bırakır. Bu da sonuç vermezse üçüncü aşamada erkek hanımıyla arasına mesafe koyar ve bir müddet ondan uzaklaşır. Bu uygulama erkeğin eşini döverek elde edeceği çözüme nispetle eşler arasında huzursuzluğu ve geçimsizliği gidermeye dönük çok daha sağlıklı ve daha kalıcı bir çözüm yoludur.

KAYNAKÇA

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemü'l-müfehres li el-fâzı'ıl-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-kütübi'l-mısriyye, 1364/1994.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Kahire: Dâru'l-hadis, 1416/1995.
- Akk, Hâlit Abdurrahman. *Usûlu't-Tefsîr ve Kavâiduhû*. Dimeşk: Darü'n-nefais, 1406/1986.
- Altınay, Ayşe Gül – Arat, Yeşim. *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Metris Yayınları, 2007.
- Ateş, Süleyman. "İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar", *İslami Araştırmalar Dergisi* 5/4 (Ekim 1991): 320-327.
- Aydın, Zeynel Abidin. "Nisâ Sûresinin 34. Âyeti Bağlamında Evlilik Hayatında Kadının Geçimsizliği Durumunda Uygulanacak Çözümlerden Darb'a Dair", *Karşılaştırmalı Dini Araştırmalar* 12/27 (Ankara 2017): 97-100.
- Bayraktar, Bayraklı. *Yeni bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007.
- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyin, b. Mesud eş-Şafîî. *Meâlimü't-tenzîl fi tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Abdürrezzak el-Mehdî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâit-türâs, 1420/1999.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir. Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1424/2003.
- Bozova, Raziye. *Naslar Çerçevesinde Kadının Dövme Meselesi ve Kadının Dövülmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır. 9 Cilt. Dimeşk: Dâru tavki'n-necât, 1422/2001.
- Cevherî, İsmail b. Hammad. *es-Sihah Tâcü'l-luğa ve şihâhu'l-'Arabîyye*. thk. Ahmed Abdü'l-Ğafur. Beyrut: Dâru'l-İlim, 1407/1987.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah. *Sünen-ü Dârimî*. 4 Cilt. Suud: Dâru'l-muğni, 1412/2000.
- Demir, Fahri. "İslam ve Kadın". *Diyanet İlmi Dergi* 30/3 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1994): 2-14.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistanî-. *Sünenü Ebî Dâvud*. thk. Muhammed Muhyî'd-Dîn. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-asriyye, ts.
- Ebû Hayyân, Muhâmmmed b. Yusuf el-Endelûsî. *el-Bahru'l-Muhît*. thk. Sıdkı Muhammed Cemil. Beyrut: Darü'l-fikr, 1420/1999.
- Ebû Şehbe, Muhammed. *el-Medhal li-dirâseti'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Riyad: Darü's-sevâ, 3. Basım, 1407/1987.
- Emin, İhsan. *Menhec en-nektu fi't-tefsir*. Beyrut: Darü'l-hadiye, 1468/2007.
- Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî. *Kitâbu'l-ayn*. 8 Cilt. thk. Mehdi el-Mahzûmî. B.y.: Dâru ve mektebetü'l-hilal, ts.

- Hâzin, Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî. *Lübâbü't-te'vîl fi me'âni't-tenzîl*. Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1415/1995.
- İtr, Nûreddin. *Ulûmu'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Dımeşk: Matbaatü't-tıbak, 1993.
- İbn Âşûr, Muhammed Tahir Muhammed b. Muhammed et-Tunusi. *et-Tahrir ve't-Tenvir*. 30 Cilt. Tunus: Daru Tunusiyye, 1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b.Gâlib el-Endelüsî. *el-Muharraru'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*. thk. Abdü's-Selâm Abdü's-Şâfi. Beyrut: Dârü'l- kütübi'l-ilmîyye, 1422/2001.
- İbn Ebi Hatim, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*. thk. Esat Muhammed et-Tayyib. 11 Cilt. Suud: Meketebetü'n-Nezzâr, 1419/1998.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. thk. Sami b. Muhammed Selame. 8 Cilt. Dımeşk: Daru dayyibeti lin'neşr, 1420/1999.
- İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *Sünenü İbn Mace*. thk. Muhammed Fuad. B.y.: Darü ihyâi'l-kütüb, ts.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mükerrrem el-Ensâri. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Darü Sâdir, 3. Basım, 1414/1994.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Karaman, Hayrettin. *İslam'da Kadın ve Aile*. İstanbul: 1994.
- Kattân, Mennâ Halil. *el-Mebâhis fi ulûmî'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994.
- Kaya, Osman. "Nisâ Sûresi 34. Âyet Bağlamında Kur'an ve Sünnete Göre Kadın Erkek Eşitliği ve Kadınların Dövülmesi Meselesi" *Route Educational and Social Science Journal*, 4/6 (Ekim 2017): 326-327
- Kazvini, Muhammed b. Abdurrahman Ebü'l-Muâli. *el-İzah fi ulumi'l-belâğa*. thk. Muhammed Abdü'l-Mün'im. Beyrut: Dârü'l-cîl, ts.
- Köse, Saffet. "Kavvam-İtaat İlişkisi Bağlamında Karı-Koca Münasebetlerine Bakış". *BÜİF Dergisi* 2/2 (2015): 84-126.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmet Berdûnî. 20 Cilt. Kahire: Darü'l-kütübi'l-musriyye, 1384/1964.
- Kutluay, İbrahim. "Kadına Şiddeti Meşrûlaştırdığına Delil Olarak Kullanılan Bazı Âyet ve Hadislerin Değerlendirilmesi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 182 (Kış 2018): 439-467.
- Ma'mer b. el-Müsenna, Ebu Ubeyde el-Basri. *Mecâzü'l-Ku'an*. thk. Muhammed Fuvvat. Kahire: Mekebetü'l-hanci, 1381/1961.
- Mâturîdî, Muhammed b. Muhammed Ebû Mansur. *Tefsîru'l-Mâturîdî*. thk. Mecdi Baslum. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1426/ 2005.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebu'l-Hasen el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. thk. Abdullah Mahmud Şehhat. 5 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâs, 1423/2003.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî Müslim b. el-Haccac. *Sahîhu'l-Müslim*. thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi türâsi'l-Arabî, 1363/1943.

- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Hasen Abdu'l-Mün'im. 10 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001.
- Neseî, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed, b. Mahmud. *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vîl*. thk. Yusuf Ali. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî't-tayyib, 1419/1998.
- Özbuğday, Şükrü. "Kadın Erkek Eşitliği Üzerine Birkaç Söz". *Diyanet İlmi Dergisi* 2/35 (Nisan Mayıs-Haziran, 1999): 35-40.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*. thk. Saffan Adnan ed-Dâvûdî. Beyrut: Dârü'l-kalem, 1412/1991.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtihu'l-gayb*. Beyrut: Dârü ihyai't-türâs, 3. Basım, 1420/1999.
- Sa'lebî, Ahmet b. Muhammed b. İbrahim. *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed b. Aşur. 10 Cilt. Beyrut: Daru ihyai't-türâs, 1422/2002.
- Sabbâğ, Muhammed b. Lutfi. *Lemhât fi ulumi'l-Kur'an*. Beyrut: Meketbetü'l-İslamiyye, 1410/1990.
- Savaş, Rıza. *İslâm'ın Işığında Kadın*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008.
- Süyûtî, Ebü'l-Fađl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *ed-Dürü'l-mensûr fi tefsîri'l-me'sûr*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-fikr, ts.
- *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl. 4 Cilt. B.y.: Heyetü'l-Mısriyye, 1394/1974.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Fethü'l-Kâdîr*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Kesir, 1414/1994.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed Ebü'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-evsaf*. thk. Tarik b. İvaz. 10 Cilt. Kahire: Darü'l-haremeyn ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-Beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 cilt. B.y.: Müessesetür'r-risâle, 1420/1999.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre es-Sülemî. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Beşar Avvâd. 6 Cilt. Beyrut: Dâru garbi'l-İslâmiyyîn, 1419/1996.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.
- Yıldırım, Duran Ali. "Cahiliyeden İslam'a Kur'an'ın Gerçekleştirdiği Karakter Değişimi". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (Aralık 2019): 423-459.
- Zeccâc, Ebû İshak. *Meâni'l-Kur'ân ve ihrabihi*. thk. Abdülcelil. 5 Cilt. Beyrut: Alemü'l-kütüb, 1408/1988.
- Zehebî, Muhammed es-Seyyid Hüseyin. *et-Tefsir ve'l-müfessirun*. 3 Clit. Kahire: Mektebe, ts.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Ahmed Carullah. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzil ve uyûni'l-akâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 3. Basım, 1407/1987.

Zerkeşî, Ebu Abdurrahman Bedreddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fî ulûmi'l-Şur'an*. thk. Muhammed Ebû'l-Fađl İbrahim. 4 Cilt. Beyrut: Daru ihyai'l-kütüb, 1376/1957.

Zürkânî, Muhammed Abdulazîm. *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Fevvâz Ahmed Zümerlî. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 3. Basım, 1415/1995.